

Financováno
Evropskou unií
NextGenerationEU

Moderní pedagogika

PhDr. Iva Staňková, Ph.D.

ADAPT UTB: **A**daptabilní, **D**igitální, **A**gilní, **P**rogresivní,
Transformace UTB ve Zlíně

reg. č. NPO_UTB_MSMT-16585/2022

Studijní opora

MODERNÍ PEDAGOGIKA

ÚVOD

Drazí studenti,

dostává se vám do rukou studijní opora, kterou můžete využít k samostudiu v rámci předmětu *Moderní pedagogika*. Studijní opora představuje pouze základní přehled o předmětu, jsou zde prezentována témata, která se z pohledu pochopení jeví jako nejpodstatnější. V žádném případě opora nepokrývá veškeré poznatky, které souvisí se studovaným předmětem. V každé kapitole, kromě základního textu, najdete také odkaz na doporučenou literaturu, ze které je vhodné čerpat v rámci plnění studijních povinností. Součástí každé kapitoly jsou praktické úkoly, které mají sloužit zejména k sebereflexi. Samozřejmostí jsou kontrolní otázky, které upevňují vaše znalosti konkrétního tématu.

Přeji všem radost z poznávání a obohacování se vědomostmi.

Iva Staňková

Cíl předmětu

Cílem předmětu je poskytnout studentům vhled do moderní pedagogické teorie a praxe. Předmět integruje poznatky z pedagogiky, psychologie a filozofie, včetně sociologických teorií a antropologických východisek. Hledá odpovědi na praktické pedagogické problémy, seznamuje s inovativními směry a proudy v oblasti vzdělávání a usiluje o hlubší porozumění principům edukace. Student získává poznatky o moderních trendech ve výchově a vzdělávání a utváří si na ně názor, který je schopen prezentovat a obhájit.

Obsah předmětu

- Pedagogika jako věda, postavení pedagogiky v systému věd o člověku, struktura základních pedagogických disciplín, vztah pedagogické teorie a praxe, výchova a vzdělávání, další základní pedagogické kategorie a pojmy.
- Dějiny výchovy a vzdělávání, názory na vychovatelnost a vzdělavatelnost z hlediska historického vývoje, významné osobnosti pedagogiky a jejich odkaz.
- Současná vzdělávací politika v EU a České republice. Legislativa.
- Alternativní a inovativní pedagogické směry.
- Jedinec jako subjekt edukace, věkové a individuální zvláštnosti, individualizace ve výchově a vzdělávání.
- Role pedagoga, požadavky na výkon pedagogické profese, profesní kompetence, profesní dráha pedagogů, zvláštnosti pedagogické profese.
- Edukační proces, jeho charakteristika a zákonitosti, systémové pojetí edukačního procesu.
- Současné trendy a úkoly pedagogiky, aktuální pedagogické problémy a otázky.

Výstupní kompetence

Odborné znalosti: student umí definovat základní pedagogické pojmy, vysvětlit vztah pedagogiky k ostatním vědním disciplínám, popsat názory na vychovatelnost a vzdělavatelnost v historii, analyzovat soudobé pedagogické přístupy, zhodnotit jejich klady a zápory, popsat činitele výchovně vzdělávacího procesu, orientovat se v platných legislativních dokumentech, analyzovat aktuální problémy a otázky v oblasti výchovy a vzdělávání.

Odborné dovednosti: student umí interpretovat aktuální pedagogické problémy a otázky, vyhledat v platné legislativě východiska pro realizaci edukačního procesu v konkrétním prostředí, kriticky zhodnotit alternativní a inovativní pedagogické směry, aplikovat osvojené znalosti ve prospěch navýšení vlastních profesních kompetencí jako edukátora.

1. PEDAGOGIKA JAKO VĚDA.

POSTAVENÍ PEDAGOGIKY V SYSTÉMU VĚD O ČLOVĚKU.

STRUKTURA ZÁKLADNÍCH PEDAGOGICKÝCH DISCIPLÍN.

VZTAH PEDAGOGICKÉ TEORIE A PRAXE.

**VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ, DALŠÍ ZÁKLADNÍ PEDAGOGICKÉ
KATEGORIE A POJMY.**

CÍL

Po prostudování této kapitoly budete schopni:

- ✓ Charakterizovat pedagogiku jako vědu.
- ✓ Vymežit počátky pedagogiky jako samostatné vědy.
- ✓ Rozčlenit pedagogiku na jednotlivé subdisciplíny.
- ✓ Vymežit znaky pedagogiky.
- ✓ Definovat základní pedagogické kategorie.
- ✓ Pochopit úkoly a význam pedagogiky v systému společenských věd.

KLÍČOVÁ SLOVA

Pedagogika; věda; složky pedagogiky; znaky pedagogiky; základní, hraniční a aplikovaná pedagogická disciplína; edukace; výchova; vzdělávání.

DOPORUČENÁ LITERATURA

Brdička, B. (2021). *Od pedagogiky přes andragogiku k heutagogice*. Dostupný z WWW: <<https://spomocnik.rvp.cz/clanek/22839/OD-PEDAGOGIKY-PRES-ANDRAGOGIKU-K-HEUTAGOGICE.html>>. ISSN 1802-4785.

Dvořáková, M. (2015). *Základní učebnice pedagogiky*. Grada.

Grecmanová, H., Urbanovská, E., & Holoušová, D. ([1998]). *Obecná pedagogika*. Hanex.

Göbelová, T. (2013). *Obecná pedagogika. Základní pedagogické kategorie*. Ostravská univerzita, pedagogická fakulta.

Jůva, V. (2001). *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Paido.

Krejčí, V. (1991). *Obecné základy pedagogiky*. Ostravská univerzita.

Průcha, J. (2017). *Moderní pedagogika (Šesté, aktualizované a doplněné vydání)*. Portál.

DOPORUČENÁ LITERATURA

Průcha, J. (2009). *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru* (3., aktualiz. vyd). Portál.

Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2013). *Pedagogický slovník* (7., aktualiz. a rozš. vyd). Portál.

Šafránková, D. (2019). *Pedagogika* (2., aktualizované a rozšířené vydání). Grada Publishing.

Vališová, A., Kasíková, H., & Bureš, M. (2011). *Pedagogika pro učitele* (2., rozš. a aktualiz. vyd). Grada.

Vorlíček, Ch. (2000). *Úvod do pedagogiky*.

DOPORUČENÁ LITERATURA

Shah, R. K., & Campus, S. (2021). Conceptualizing and Defining Pedagogy. *IOSR Journal of Research & Method in Education*, 11(1 Ser. II), 06-29.
<https://doi.org/10.9790/7388-1101020629>

Murphy, P. (2008). Defining Pedagogy. In K. Hall, P. Murphy and J. Soler (Eds.), *Pedagogy and Practice: Culture and Identities* (pp. 28-39). UK: The Open University and SAGE.

Fitsula, M. (2009). *Pedagog* (3rd Ed.). Kyiv: Academic Press.

PEDAGOGIKA JAKO VĚDA

ZAMYŠLENÍ

Dokázali byste nalézt odpovědi na následující otázky?

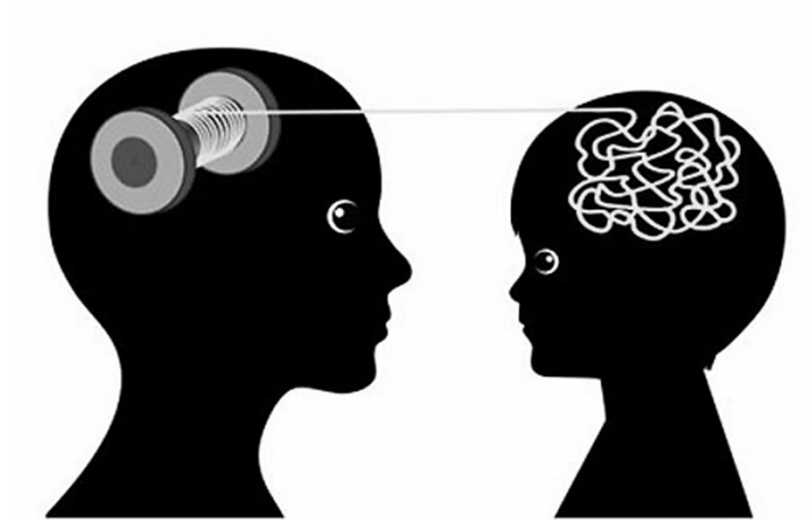
- Co je to pedagogika?
- Kdy vznikla?
- Jakými oblastmi se zabývá?
- V čem je pro společnost užitečná?

PEDAGOGIKA

ZAMYŠLENÍ

Prostor pro pojmovou mapu.

CO JE TO TEDY PEDAGOGIKA?

ZAPAMATUJ SI

- **Věda o výchově a vzdělávání.**
- **Výzkum zabývající se výchovou a vzděláváním v nejrůznějších sférách života a společnosti.**
- **Obor vzdělávání na pedagogických fakultách.**

ÚKOL

Zamyslete se nad následujícími **definicemi pedagogiky** a zkuste určit, co mají společného a co rozdílného.

„Předmětem zkoumání **pedagogických věd** jsou stavy, procesy a výsledky výchovného a vzdělávacího působení prostřednictvím cílevědomých vlivů při formování osobnosti jedince, skupin i celé populace ve společenských podmínkách.“ (Krejčí, 1991)

„**Pedagogika** se zabývá člověkem v situaci výchovy...V situaci výchovy je celý člověk se všemi svými vztahy ke skutečnosti. Jde tedy o předmět zkoumání maximálně složitý, mnohonásobně polarizovaný, vyžadující interdisciplinární spolupráci všech věd o člověku.“ (Kučerová, 1996)

„**Pedagogika** je věda o permanentní výchově, o celoživotní výchově dětí a mládeže i dospělých.“ (Jůva, 1984)

Pedagogika je věda, která „se zabývá vším tím, co vytváří a determinuje nějaké edukační prostředí, procesy, jež se v těchto prostředích realizují, výsledky a efekty těchto procesů.“ (Průcha, 2013)

„**Pedagogika** je jednou z vědních disciplín, která zkoumá významnou součást společenské skutečnosti – výchovu, vzdělání, vyučování, školské systémy, záměrné ovlivňování vývoje osobnosti člověka.“ (Hladílek, 2004)

„**Pedagogika** je společenská věda, která zkoumá podstatu, strukturu a zákonitosti výchovy a vzdělávání jako záměrné, cílevědomé a soustavné činnosti formující osobnost člověka v nejrůznějších sférách života společnosti. Studuje a kriticky hodnotí myšlenkové dědictví minulosti, sleduje vývoj školství, výchovy a vzdělávání v zahraničí a ve spolupráci s dalšími vědními disciplínami formuluje nové vývojové trendy pro různé oblasti výchovy a vzdělávání.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2013)

Etymologický význam

(Shah & Campus, 2021)

ZAPAMATUJ SI

- Termín **pedagogika** má v západním světě dlouhou historii.
- Má své kořeny v starověkém Řecku.
- Otrók = ten, kdo vedl nebo doprovázel děti na místo vzdělání.
- Význam je odvozen z řeckého slova "*paidagōgeō* "
(*"país, genitiv paidos"* znamená *dítě* a *"ágō"* znamená *vést*; doslova tedy znamená *"vést dítě"*)

Definice - zahraniční zdroje

„**Pedagogy** is the term that describes the relationships and “interactions between teachers, students and the learning environment and the learning tasks.”

(Murphy, 2008, s. 35)

„**Pedagogy** is a complex of theoretical and applied sciences that study processes of upbringing, teaching/learning, and development of personality.“

(Fitsula, 2009, s. 9)

DEFINICE PEDAGOGIKY

ZAMYŠLENÍ

Vytvořte na základě vašeho úsudku vlastní definici pedagogiky:

ÚKOL

Zamyslete se nad otázkou, zda je pedagogika vědou a zda má následující znaky vědy. Do následující tabulky upřesněte konkrétní znaky pedagogiky coby vědy.

Znaky vědy:

Pedagogika:

Předmět zkoumání

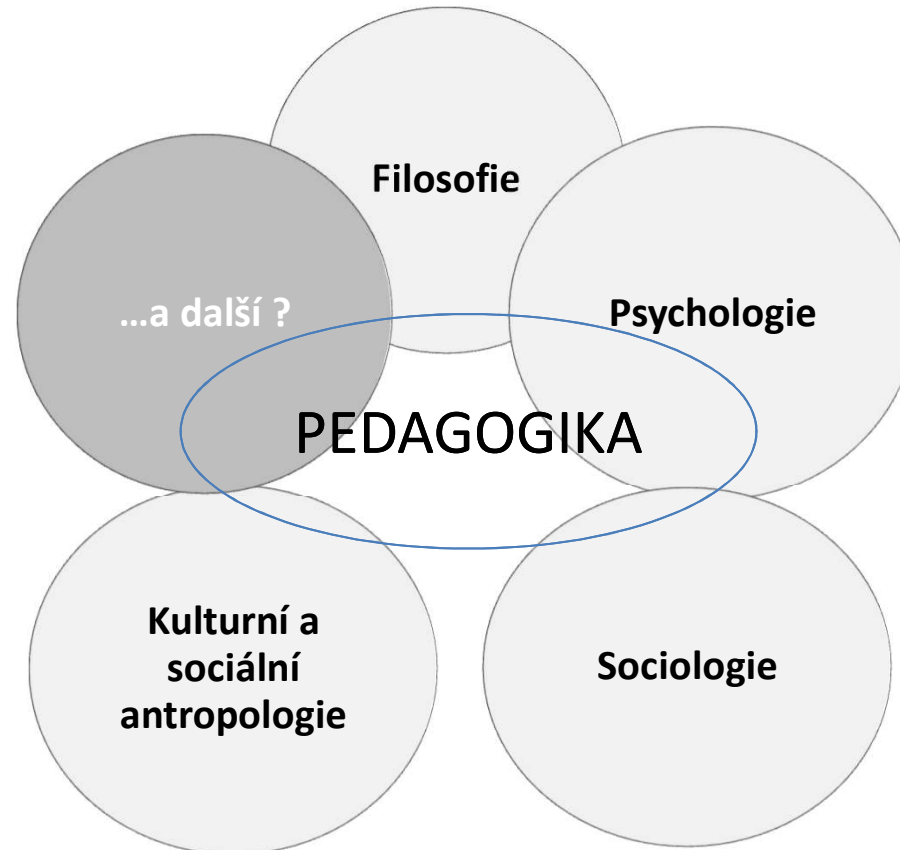
Teoretický systém

Soustava metod

Široká institucionální základna

POSTAVENÍ PEDAGOGIKY V SYSTÉMU VĚD O ČLOVĚKU

ZAMYŠLENÍ Zamyslete se nad tím, ze kterých věd o člověku a společnosti může pedagogika čerpat poznatky a jaké. Náповědou Vám může být obrázek níže a seznam doporučené literatury.

STRUKTURA ZÁKLADNÍCH PEDAGOGICKÝCH DISCIPLÍN

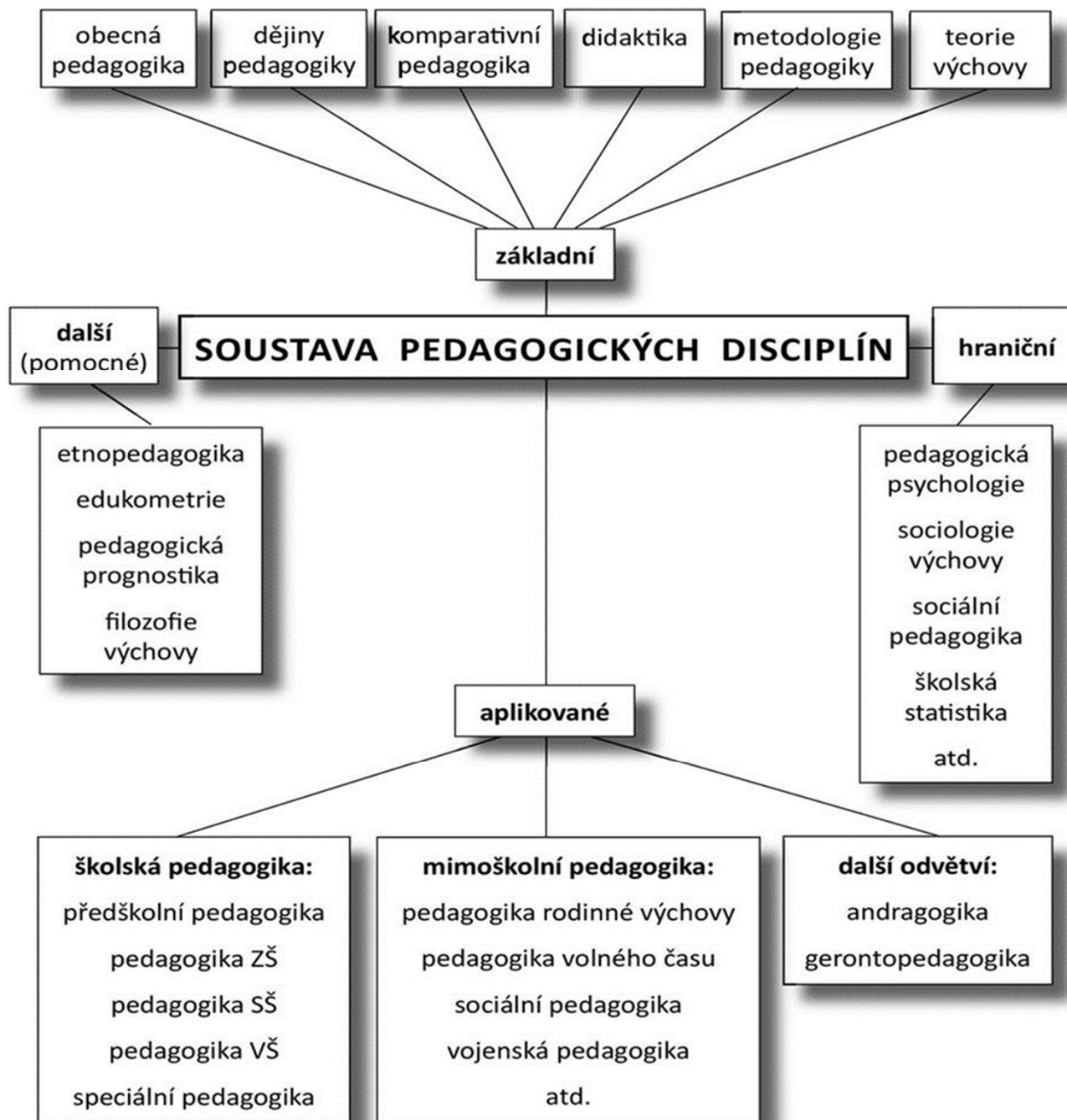
Ke klasifikaci disciplín můžeme přistoupit:

- z **horizontálního** hlediska (kritériem je obsah disciplíny),
- z **vertikálního** hlediska (kritériem je věk vychovávaných jedinců),
- z **integrujícího** hlediska (integruje obě předchozí kritéria).

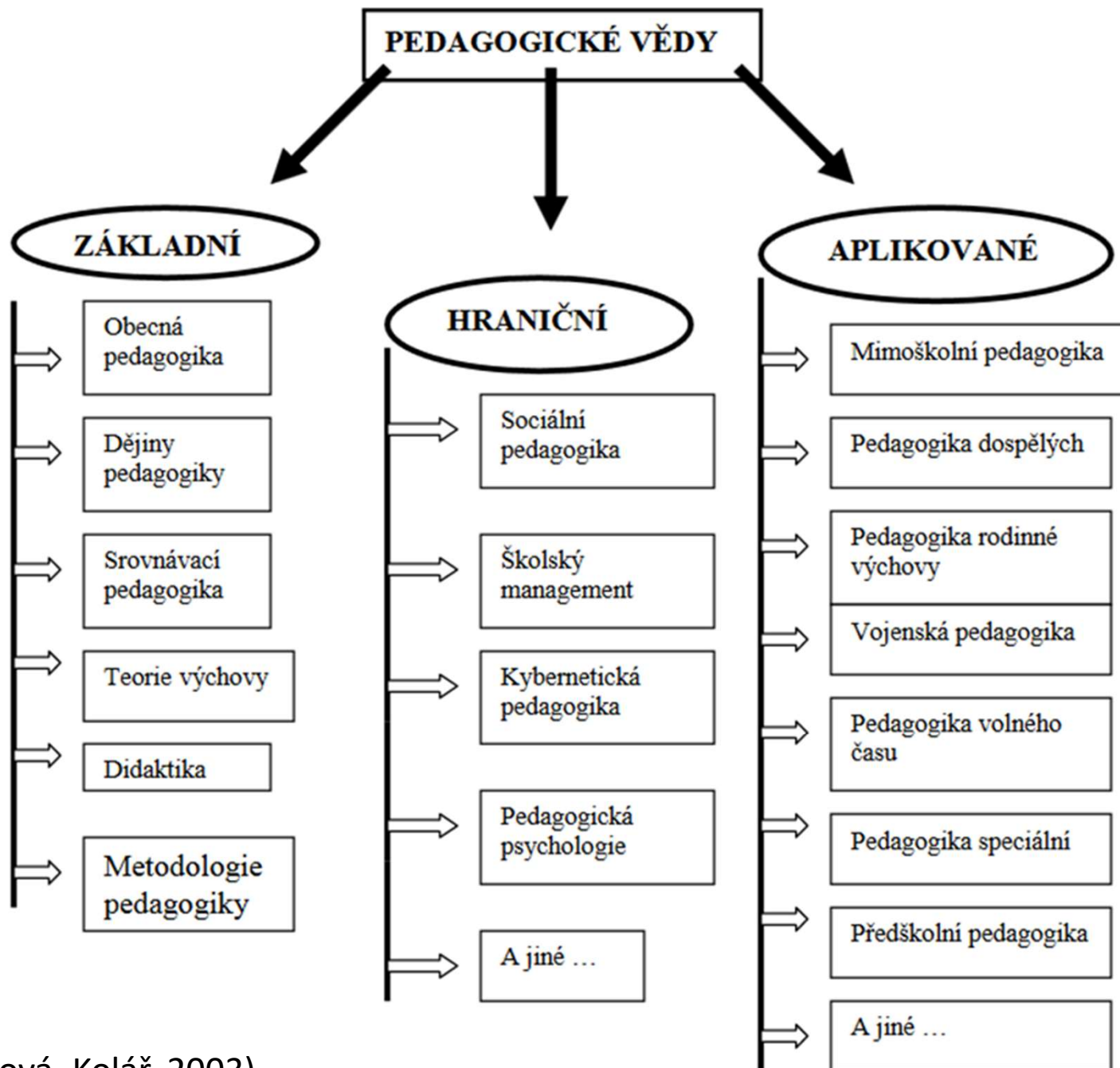
ZAMYŠLENÍ

Prostuduje soustavy pedagogických věd níže a prostřednictvím samostudia zjistěte, čím se jednotlivé pedagogické disciplíny zabývají.

(Jůva, 1999)

(Šikulová, Kolář, 2003)

Pedagogika - Andragogika - Heutagogika

- **Pedagogika** jako vědní obor se stále vyvíjí, odborníci se snaží pedagogiku výstižněji vymezovat, definovat i propojovat s příbuznými obory.
- Cca v 70. letech minulého století se od pedagogiky oddělil samostatný obor zabývající se vzděláváním dospělých – **andragogika**.
(Brdička, 2021)

Pedagogika - Andragogika - Heutagogika

- Některé principy, kterými se zabývá andragogika, se stále více uplatňují i u dětí, a naopak dospělí se mohou ocitát v situacích, kdy vzdělávání je povinné.
- Vznik dalšího příbuzného pojmu - **heutagogika** (základ - řecké „*heuriskó*“ – objevit).
- Souvislost mezi těmito pojmy demonstrujeme v následující tabulce vycházející z prací Colleen Halupové a Terryho Heicka.
(Brdička, 2021)

	Pedagogika	Andragogika	Heutagogika
Hlavní zaměření	Vzdělávání dětí	Vzdělávání dospělých	Sebe-řízené učení
Důvody pro učení	Povinnost	Potřeba	Samozřejmost
Hlavní cíl	Dosažení očekávaných (standardizovaných) výsledků	Získání potřebných kompetencí	Celoživotní osobní růst
Role učícího se	Závislost na učiteli	Autonomie	Rozvoj osobního vzdělávacího prostředí
Role učitele	Předávání znalostí	Průvodce za poznáním	Budování přenositelných kompetencí
Kurikulum	Stanoveno autoritou (státními standardy)	Definováno institucí (zaměstnavatelem)	Podřízeno osobním cílům
Výukové zdroje	Učitelem určené učební materiály (učebnice)	Doporučené zdroje jsou doplňovány dle vlastního uvážení	Vlastní poznání budováno na poznacích druhých
Nosné aktivity	Výklad, studium materiálů, dril, ověřování znalostí	Studium materiálů, simulace, experimenty, ověřování dosažených schopností	Řešení problémů s využitím specializovaných schopností někoho jiného
Postup	Krok za krokem, od jednoduššího ke složitějšímu	Od stávající úrovně ke stanoveným cílům	Naplňování aktuálně zjištěných možností umocnit vlastní schopnosti
Motivace	Externí	Interní	Soustavná celoživotní potřeba poznávat založená na metakognitivních schopnostech

CHARAKTER PEDAGOGIKY

Dle charakteru můžeme pedagogiku dále rozčlenit na:

- **Normativní** charakter pedagogiky
- **Explorativní** charakter pedagogiky
- **Explanativní** charakter pedagogiky

ZAMYŠLENÍ

Zamyslete se nad tím, co výše uvedené znamenají.

Pedagogika má jako vědní disciplína dva **významy**, které se snaží naplnit:

1. Teoretický význam pedagogiky

2. Praktický význam pedagogiky

ZAPAMATUJ SI

ZAMYŠLENÍ

Zamyslete se nad tím, co výše uvedené znamená a vysvětlete na příkladech.

ÚKOL

Na konkrétním příkladu popište teoretický a praktický význam pedagogiky.

Úkoly pedagogiky:

- **Analytický úkol** – zkoumá aktuální výchovnou realitu.
- **Verifikační úkol** – ověřuje, zda dosud platí určité poznatky.
- **Prognostický úkol** – formuluje perspektivní výchovné cíle, které vycházejí z dosavadních ověřených poznatků.

VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ, DALŠÍ ZÁKLADNÍ PEDAGOGICKÉ KATEGORIE A POJMY

ZAPAMATUJ SI

Výchova (Průcha, 2015)

„Proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn ve vývoji. Ovlivňování podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s individuálními dispozicemi a stimulující jeho vlastní snahu stát se autentickou vnitřně integrovanou a socializovanou osobností.“

VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ, DALŠÍ ZÁKLADNÍ PEDAGOGICKÉ KATEGORIE A POJMY

Výchova (Tomášek, 1992)

ZAPAMATUJ SI

„Uvědomělá péče, působení do nitra dítěte, aby v něm byla vyvolána žádoucí odezva jeho schopností a vloh po stránce intelektové, citové a sociální, které se mají za vedení vychovatele harmonicky rozvíjet a dopomoci dítěti k dosažení životního cíle.“

VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ, DALŠÍ ZÁKLADNÍ PEDAGOGICKÉ KATEGORIE A POJMY

ZAPAMATUJ SI

Výchova (Pelikán, 1995)

„Výchova je cílevědomým a záměrným vytvářením a ovlivňováním podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s individuálními dispozicemi s stimulujícími jeho vlastní snahu stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností.“

VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ, DALŠÍ ZÁKLADNÍ PEDAGOGICKÉ KATEGORIE A POJMY

ZAPAMATUJ SI

Výchova (Kolář, 2015)

Výchovu chápeme jako jeden z významných činitelů, který způsobuje nejen dokonalost, ale i určitou originalitu každého z nás, pomáhá z nás tvořit osobnost.

Význam výchovy spočívá i v tom, že může v případě potřeby pomoci při překonávání nedostatečnosti (chybnosti) působení faktorů ostatních – **pomáhá kompenzovat, rozvíjet, potlačovat to, co je třeba.**

ZAMYŠLENÍ

Zamyslete se, co mají výše uvedené definice společného a co rozdílného.

Společné znaky

● ...

● ...

● ...

Rozdílné znaky

● ...

● ...

● ...

Výchova (upraveno podle Kolář, 2015)

Výchova (Kolář, 2015)

ZAPAMATUJ SI

Procesem výchovy se uskutečňuje působení:

- vnějších podmínek (**exogenní faktory**)
- na vnitřní podmínky (**endogenní faktory**)

Od ostatních vlivů, které na člověka působí, se výchova liší:

- **cílevědomostí a záměrností**
(intencionální vs funkcionálního působení)

ZAMYŠLENÍ

Zamyslete se nad významem výchovy pro:

- jedince
- pro společnost jako celek

Proces výchovy (Kolář, 2015)

ZAPAMATUJ SI

Obecný cíl výchovy (ideál
člověka v konkrétní společnosti)

Dílčí cíle výchovy (konkretizace
cílů)

Podmínky realizace cílů
výchovy

Základní prostředky výchovy

Výsledky výchovy

VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ, DALŠÍ ZÁKLADNÍ PEDAGOGICKÉ KATEGORIE A POJMY

ÚKOL

Prostudujte doporučenou literaturu a vymezte následující pojmy, uveďte příklady.

- **Vzdělávání, vzdělání –**
- **Edukace, edukátor, edukant –**
- **Edukační proces –**
- **Edukační realita –**
- **Edukační prostředí –**
- **Edukační konstrukt –**

DETERMINANTY EDUKAČNÍHO PROCESU

ZAMYŠLENÍ

Zamyslete se nad tím, jak mohou proces výchovy a vzdělávání ovlivňovat následující determinanty. Uveďte příklady.

- **Geografické a demografické prostředí**
- **Sociální prostředí**
- **Politické prostředí**
- **Ekonomické prostředí**

DETERMINANTY EDUKAČNÍHO PROCESU

- **Charakteristiky žáků**

- a) **kognitivní** (inteligence, schopnosti, styly učení aj.)

- b) **afektivní** (postoje, motivace, potřeby aj.)

- c) **fyzické** (rozdíly věku, pohlaví aj.)

- d) **sociální a sociokulturní** (vzdělanostní úroveň rodiny aj.)

- **Charakteristiky učitelů**

- a) **osobnostní** (zdravotní stav, temperament aj.)

- b) **profesní** (zkušenosti, odpovědnost za úspěšnost žáků aj.)

DETERMINANTY EDUKAČNÍHO PROCESU

- **Charakteristiky edukačních konstruktů**
 - a) kurikulární programy (orientace vzdělávacích programů aj.)
 - b) učebnice (rozsah a obtížnost učiva aj.)
 - c) evaluační nástroje

- **Charakteristiky škol**
(materiální vybavenost, profil učitelů aj.)

KONTROLNÍ OTÁZKY K 1. KAPITOLE

1. Co je to pedagogika?
2. Jaké jsou znaky pedagogiky?
3. Jak můžeme pedagogické disciplíny třídit?
4. Jaké pedagogické disciplíny patří k základním?
5. Jaké pedagogické disciplíny patří k hraničním?
6. Jaké pedagogické disciplíny patří k aplikovaným?
7. Charakterizujte výchovu jako klíčovou pedagogickou kategorií.
9. Jaký je rozdíl mezi pojmy vzdělání a vzdělávání?
10. Zhodnoťte význam výchovy pro dnešní společnost.

2. DĚJINY VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ. NÁZORY NA VYCHOVATELNOST A VZDĚLAVATELNOST Z HLEDISKA HISTORICKÉHO VÝVOJE, VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI PEDAGOGIKY A JEJICH ODKAZ.

CÍL

Po prostudování této kapitoly budete schopni:

- ✓ Orientovat se v dějinách výchovy a vzdělávání.
- ✓ Zhodnotit názory na vychovatelnost a vzdělavatelnost v dějinách.
- ✓ Vyzdvihnout význam pedagogického odkazu konkrétních osobností pedagogiky.

KLÍČOVÁ SLOVA

Dějiny pedagogiky; pansofie; vševýchova; přirozená výchova; humanistická výchova.

DOPORUČENÁ LITERATURA

Jůva, V., & Jůva, V. (2007). Stručné dějiny pedagogiky (6., rozš. vyd). Paido.

Kasper, T., & Kasperová, D. (2008). Dějiny pedagogiky. Grada.

Šarníková, G. (2022). Dějiny filozofie výchovy. Grada.

VYCHOVATELNOST A VZDĚLAVATELNOST Z HLEDISKA HISTORICKÉHO VÝVOJE

- Pedagogická věda vznikla z **praktických potřeb společnosti.**
- Vědomosti, dovednosti, názory, postoje byly a jsou předávány **z generace na generaci.**
- Později - vzdělání výsadou pouze majetných.
- Postupně - zpřístupnění i nižším společenským vrstvám.

VYCHOVATELNOST A VZDĚLAVATELNOST Z HLEDISKA HISTORICKÉHO VÝVOJE

- **Nutnost organizovat a systematizovat výchovnou a vzdělávací činnost.**
- Institucionalizace výchovy a vzdělávání.
- Zavedení všeobecné školní povinnosti.
- Organizované přípravy na povolání, přípravě učitelů apod.

- Současnost - přehodnocování pohledu na vzdělávání
- Vzdělávání prochází **reformou**.
- Pro pochopení současného pojetí vzdělávání a utváření vlastního postoje ke specifickým vzdělávání je tak potřeba porozumět problematice v historických souvislostech.

ÚKOL

K jednotlivým etapám historického vývoje stručně doplňte soudobý pohled na výchovu a vzdělávání. Uvědomte si významné mezníky v nahlížení na výchovu. Čerpejte z doporučené literatury.

Pravěk:

Starověk:

Středověk:

Novověk:

Renesance, humanismus, reformace:

Osvícenství:

19. a 20. století:

ÚKOL

Zhodnoťte pedagogický odkaz následujících osobností. Využijte doporučenou literaturu.

- **Koncept „vševýchovy“ J. A. Komenského:**
- **John Locke a koncept „všemocné“ výchovy:**
- **Jean Jacques Rousseau a mýtus „přirozené, svobodné“ výchovy:**
- **Filantropisté a zbožnost ve výchově:**

KONTROLNÍ OTÁZKY K 2. KAPITOLE

1. Srovnejte cíle výchovy a vzdělávání v antice, středověku a novověku.
2. Zhodnoťte význam pedagogických myšlenek Komenského pro dnešní společnost.
3. Které pedagogické principy považujete za ty nejdůležitější v oblasti výchovy a vzdělávání?

3. SOUČASNÁ VZDĚLÁVACÍ POLITIKA V EU A ČESKÉ REPUBLICE. LEGISLATIVA.

CÍL

Po prostudování této kapitoly budete schopni:

- ✓ Orientovat se v legislativních dokumentech EU a ČR.
- ✓ Popsat cíle a nástroje vzdělávací politiky.
- ✓ Analyzovat kurikulární dokumenty ČR.
- ✓ Pochopit význam klíčových kompetencí

KLÍČOVÁ SLOVA

Celoživotní učení; klíčové kompetence; formální vzdělávání, neformální vzdělávání, informální učení; čtyři pilíře vzdělávání; kurikulum, kurikulární reforma; školský zákon; systém kurikulárních dokumentů; rámcové vzdělávací programy; školní vzdělávací programy; vzdělávací soustava, ISCED; vzdělávací oblasti; očekávané výstupy; průřezová témata.

DOPORUČENÁ LITERATURA

Strategie celoživotního učení ČR [online]. [Strategie celoživotního učení ČR, Národní ústav odborného vzdělávání \(nuov.cz\)](https://nuov.cz)

Strategie vzdělávací politiky 2020 / 2030+ [online].
<https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-2030>

Rámcové vzdělávací programy [online]. [Rámcové vzdělávací programy - NPI - Národní pedagogický institut](https://www.npi.cz)

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) v účinném znění od 27.2.2021
Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách)

DOPORUČENÁ LITERATURA

Zpráva Mezinárodní komise UNESCO „Vzdělání pro 21. století“ „Učení je skryté bohatství“.

Memorandum Evropské unie k celoživotnímu učení [online]. [Memorandum Evropské unie k celoživotnímu učení, MŠMT ČR \(msmt.cz\)](#)

Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání - ISCED [online]. [Metodika - Mezinárodní klasifikace vzdělání ISCED 97 | ČSÚ \(czso.cz\)](#)

VZDĚLÁVACÍ POLITIKA EU A ČR

- Přelom 20. a 21. století dochází v Evropě k **významné reformě v oblasti školství.**
- Ve vzdělávací politice se začíná hovořit o pojmu **„celoživotní učení“** (příp. „celoživotní vzdělávání“, angl. „lifelong learning“).
- Snahy o vzdělávání člověka po celý život nejsou nové (viz. dílo Komenského).

- Současný koncept celoživotního učení (cca od 60. let 20. století) prostřednictvím Rady Evropy, OECD či organizace UNESCO.
- Východiska reformy - **malá efektivita počátečního vzdělávání, jeho prodlužování a finanční nákladnost.**
- **Cíl** - snaha o pozvednutí celkové vzdělanostní úrovně v zemích na různém stupni společenského a ekonomického rozvoje.

(Strategie celoživotního učení ČR, 2007)

- Budoucí směr politiky a tedy i vzdělávání v EU - **Lisabonská strategie** transformace Evropy na nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější ekonomiku na světě (2000).

- Hlavní strategický cíl (2000 – 2010):

Klíčová součást - **celoživotní učení**, v dané chvíli definováno jako „**cílevědomá neustálá vzdělávací činnost, vykonávaná s cílem zlepšovat znalosti, dovednosti a kompetence.**“

(Memorandum o celoživotním učení, 2004)

Celoživotní učení dnes:

- **Zásadní koncepční změna pojetí vzdělávání**, jeho organizačního principu, kdy všechny možnosti učení jsou chápány jako jediný propojený celek, který dovoluje rozmanité a četné přechody mezi vzděláváním a zaměstnáním ...

(Strategie celoživotního učení ČR, 2007)

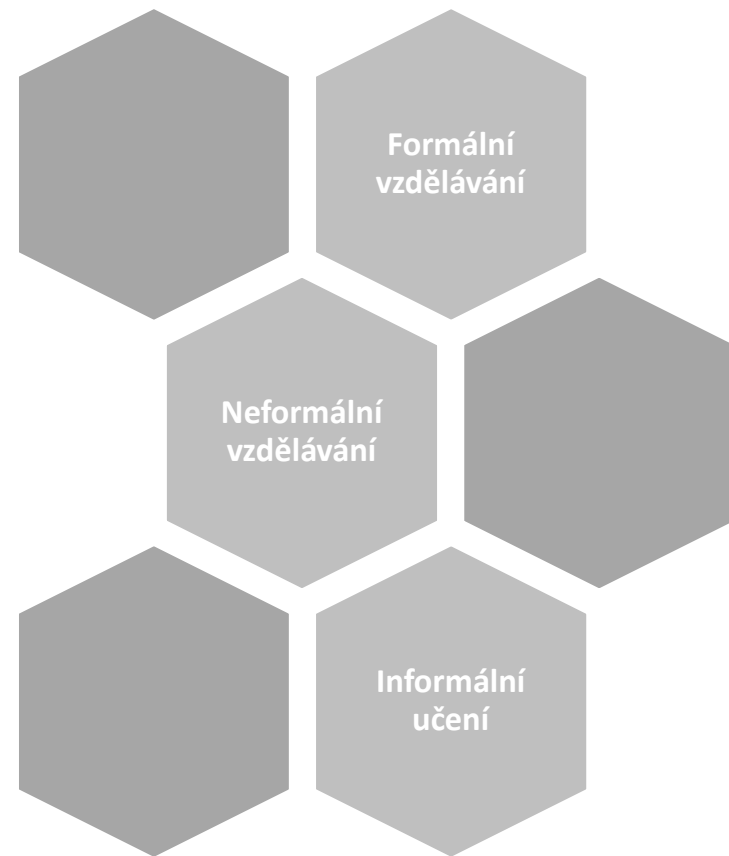
ZAMYŠLENÍ

Zamyslete se nad tím, zda a proč je celoživotní učení důležité pro Vaši profesi.

Celoživotní učení zahrnuje také dle Strategie celoživotního učení ČR (2007):

- **formální vzdělávání**
- **neformální vzdělávání**
- **informální učení**

- 90. léta 20. století - organizace UNESCO řeší naléhavé problémy lidské společnosti (Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu).
- **Úkol - zkoumat dopady vývojových trendů současné společnosti na vzdělávání**
- **Vypracovat návrhy**, které by celosvětově umožnily přizpůsobit vzdělávací systémy všem základním požadavkům globální společnosti 21. století.

(Učení je skryté bohatství, 1997)

- 1999 – 2001 – vrchol dlouhodobého úsilí o reformu školství v ČR.
- **„Koncepce vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v České republice“.**
- **„Výzva pro 10 milionů“.**
- **„Národní program rozvoje vzdělávání v České republice“** (tzv. Bílá kniha, 2001).

(Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, 2001)

Pojednání **J. Delorse** o nové orientaci vzdělávání v průběhu života: Má-li být vzdělávání úspěšné, musí být založeno na čtyřech základních typech učení, tzv. **čtyřech pilířích vzdělávání** (Učení je skryté bohatství, 1997):

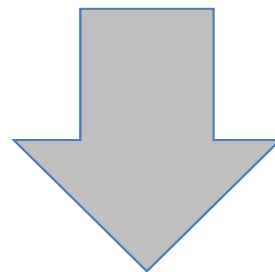
- **učit se poznávat;**
- **učit se jednat;**
- **učit se žít společně, učit se žít s ostatními;**
- **učit se být.**

ÚKOL

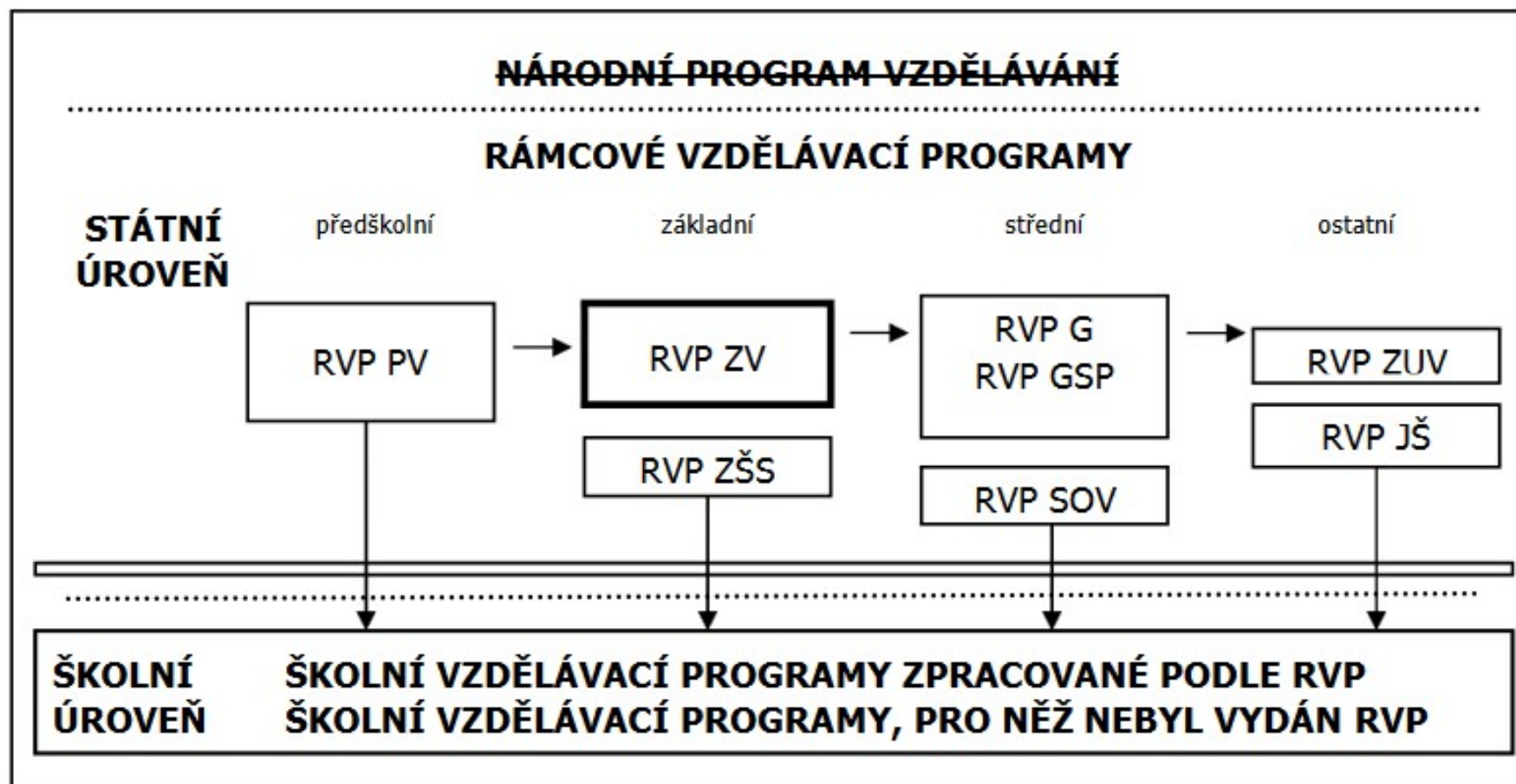

Prostudujte pilíře vzdělávání ve Zprávě Mezinárodní komise UNESCO „Vzdělání pro 21. století“ „Učení je skryté bohatství“, jednotlivé pilíře jmenujte a charakterizujte.

- **Školský zákon**, tj. zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.
- Změna ve způsobu koncepce, projektování a realizace vzdělávání.
- **System kurikulárních dokumentů** pro jednotlivé stupně vzdělávání žáků od 3 do 19 let.

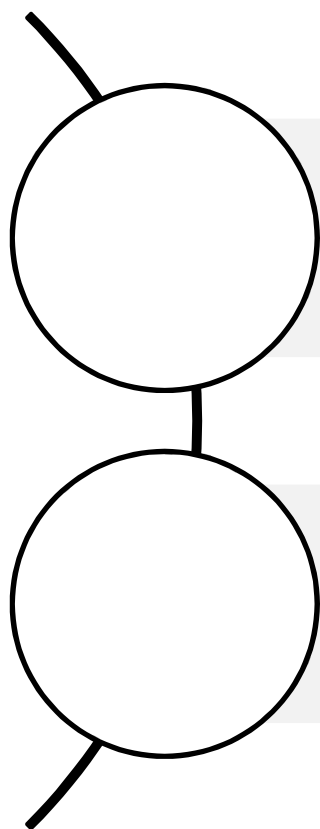

System kurikulárních dokumentů (RVP)

(RVP ZV)

Strategické cíle vzdělávací politiky ČR

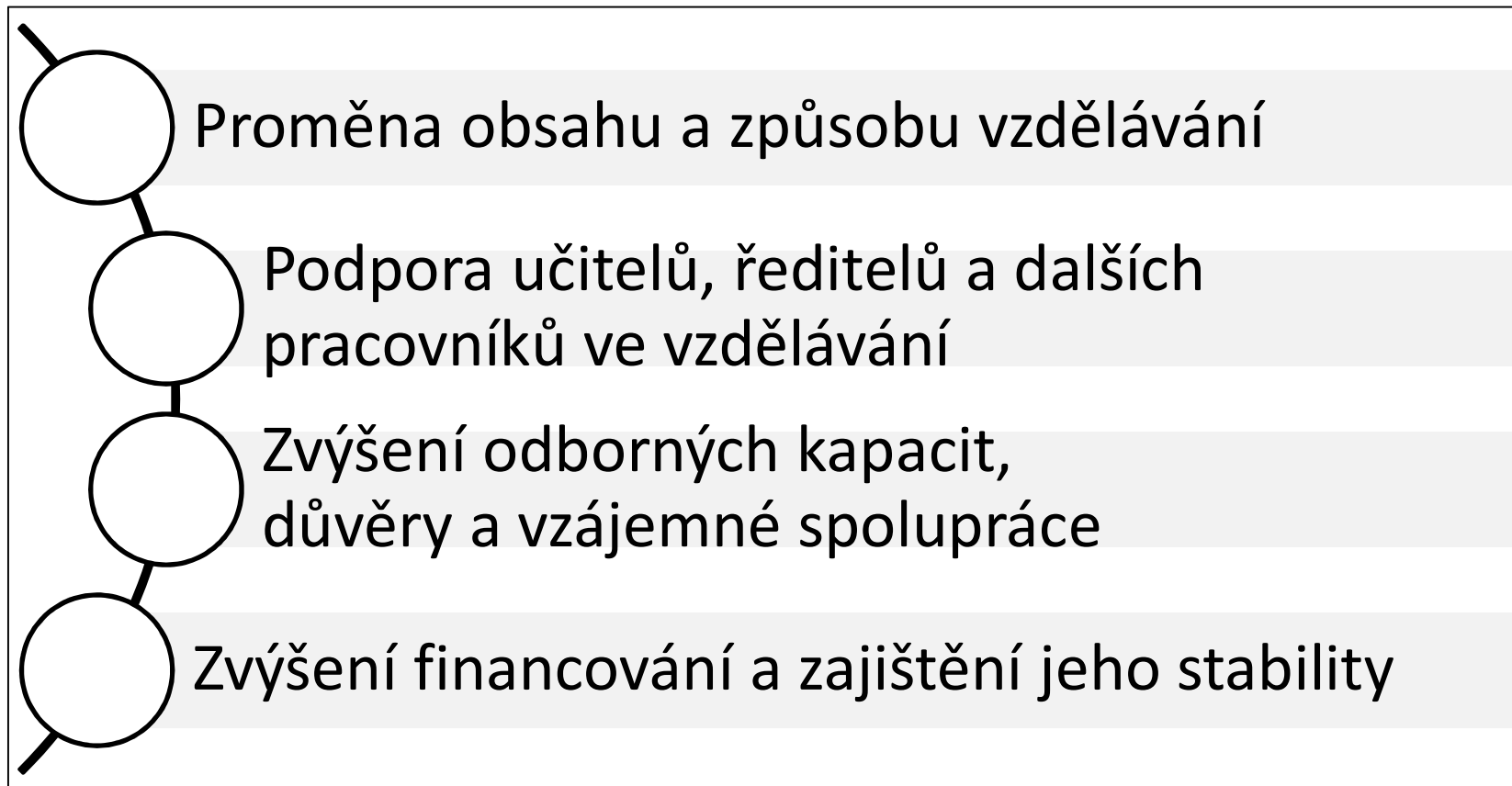

Zaměřit vzdělávání více na **získání kompetencí** potřebných pro aktivní občanský, profesní i osobní život.

Snížit vzdělanostní nerovnosti a zvýšit spravedlnost v přístupu ke vzdělání.

(Strategie vzdělávací politiky, 2030+)

Strategické linie vzdělávací politiky ČR

(Strategie vzdělávací politiky, 2030+)

ÚKOL

Prostudujte si dokument Strategie vzdělávací politiky 2030+ a podrobněji popište dva strategické cíle (čeho chceme dosáhnout?) a čtyři strategické linie (jak toho chceme dosáhnout?).

Od vědomostí ke kompetencím

Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti.

V etapě základního vzdělávání jsou to:

- **kompetence k učení;**
- **kompetence k řešení problémů;**
- **kompetence komunikativní;**
- **kompetence sociální a personální;**
- **kompetence občanské;**
- **kompetence pracovní.**

(RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ, 2021)

V oblasti celoživotního učení to jsou:

- **kompetence v oblasti gramotnosti;**
- **kompetence v oblasti mnohojazyčnosti;**
- **matematická kompetence a kompetence v oblasti přírodních věd, technologií a inženýrství;**
- **digitální kompetence;**
- **personální a sociální kompetence a kompetence k učení;**
- **občanská kompetence;**
- **podnikatelská kompetence;**
- **kompetence v oblasti kulturního povědomí a vyjadřování.**

(DOPORUČENÍ RADY ze dne 22. května 2018 o klíčových kompetencích pro celoživotní učení)

ZAMYŠLENÍ

Zamyslete se nad tím, zda mohou kompetence nahradit vědomosti.

KONTROLNÍ OTÁZKY K 3. KAPITOLE

1. Analyzujte koncept celoživotního učení ve světle legislativních dokumentů EU a ČR.
2. Popište hlavní cíle vzdělávací politiky v EU.
3. Jak navazuje vzdělávací politika ČR na cíle / pilíře EU v oblasti vzdělání?
4. Zhodnoťte klíčové kompetence pro život jedince ve společnosti.

4. ALTERNATIVNÍ A INOVATIVNÍ PEDAGOGICKÉ SMĚRY.

CÍL

Po prostudování této kapitoly budete schopni:

- ✓ Orientovat se v alternativních pohledech na vzdělávání.
- ✓ Zhodnotit specifika alternativního a inovativního vzdělávání v kontextu s tradičním vzděláváním.
- ✓ Popsat vybrané alternativní školy.
- ✓ Zhodnotit význam reformního hnutí pro oblast výchovy a vzdělávání jedince i pro společnost.

KLÍČOVÁ SLOVA

Alternativní škola; alternativní vzdělávání; inovativní škola; školy klasické reformní; školy církevní; školy moderní alternativní; pedagogické směry; Waldorfská škola; Montessori škola; Daltonská škola; Začít spolu; Integrovaná tematická výuka; Škola podporující zdraví; zakladatelé reformních a alternativních koncepcí; cíle, principy, pedagogická a didaktická specifika alternativních škol.

DOPORUČENÁ LITERATURA

Bertrand, Y. (1998). *Soudobé teorie vzdělávání*. Portál.

Grecmanová, H., & Urbanovská, E. (1996). *Waldorfská škola*. Hanex.

Kasper, T., & Kasperová, D. (2008). *Dějiny pedagogiky*. Grada.

Kosová, B. (1996). *Vybrané kapitoly z porovnávací pedagogiky a alternativních pedagogických koncepcí*. PgF UMB.

Průcha, J. (2012). *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání* (3., aktualiz. vyd). Portál.

Rýdl, K. (2003). *Inovace školských systémů*. ISV.

ALTERNATIVNÍ, REFORMNÍ A INOVATIVNÍ ŠKOLY

- Pojem „**alternativní**“ vychází z latinského „alter“ (jiný, opačný, změněný).
- Odlišné chápání v jednotlivých zemích i v kontextu různých teorií.
- Synonymum k termínu netradiční škola, volná škola, svobodná škola, otevřená škola, nezávislá škola aj., což souvisí.

(Průcha, 2012)

ALTERNATIVNÍ, REFORMNÍ A INOVATIVNÍ ŠKOLY

FUNKCE ALTERNATIVNÍCH ŠKOL

Kompenzační

Diverzifikační

Inovační

(Průcha, 2012)

ZAMYŠLENÍ

Zamyslete se nad výše uvedenými jednotlivými funkcemi a zkuste vymezit, co znamenají.

Školy můžeme považovat za alternativní z pohledu různých rovin či aspektů (Průcha, 2004):

- **Školsko-politický aspekt** – rozdíly mezi veřejnými školami a neveřejnými školami (zřizovatel soukromý subjekt, církev).
- **Ekonomický aspekt** – rozdíly škol dle financování.
- **Pedagogický a didaktický aspekt** – školy užívají nestandardní postupy (formy, metody, obsahy) na rozdíl od běžně uplatňovaných postupů v tradičních školách.

(Průcha, 2012)

RYSY ALTERNATIVNÍCH ŠKOL

Pedocentrismus

Změna přístupu k osobnosti dítěte/žáka

Partnerský vztah učitele a dítěte/žáka

Princip svobody

Spojení školy se životem

Využití netradičních metod, forem, obsahů, prostředků

Rozvoj tvořivosti, aktivity, zodpovědnosti, komplexní rozvoj dítěte / žáka

Upravené prostředí

Chyba jako součást učení

Specifické hodnocení

Spolupráce s rodinou a místní komunitou

(Průcha, 2012)

Tyto rysy lze shrnout jako **specifika alternativních škol** v následujících oblastech:

- Filozofie a cíle výchovně vzdělávacího procesu.
- Pojetí kurikula, obsahu vzdělávání.
- Didaktický přístup.
- Řízení a organizace školy.
- Postavení žáků a učitelů ve škole a rodičů ve vztahu ke škole.

ÚKOL

Který z výše uvedených společných rysů alternativních škol považujete za nejvýznamnější pro život jedince ve společnosti? Proč?

ÚKOL

Který z výše uvedených společných rysů alternativních škol považujete za nejvýznamnější pro život jedince ve společnosti? Proč?

Rozdíly mezi tradiční a alternativní školou pak mohou být následující: (upraveno dle Rýdl, 1999):

Tradiční škola	Alternativní škola
Pevný rozvrh hodin	Organizace dne dle zájmu, potřeb dětí
Předávání „pravdy“	Učitel poradce, partner, kamarád
Obecné úkoly, zadání	Samostatné rozhodování o pořadí, rozsahu úkolů
Pamětní učení, vnější motivace, direktivita	Objevování, vnitřní motivace, svoboda a zodpovědnost
Soutěživost, výkon	Spolupráce
Prostor třídy	Prostor třídy, mimo třídu
Málo tvořivosti, aktivity, iniciativy	Tvořivost, aktivita, iniciativa

KONTROLNÍ OTÁZKY K 4. KAPITOLE

1. Charakterizujte společné rysy alternativních škol.
2. Jaké reformní školy a jejich představitele znáte?
3. Popište specifika konkrétních reformních škol.
4. Zhodnotíte význam alternativního školství pro jedince a pro společnost.

**5. JEDINEC JAKO SUBJEKT EDUKACE.
VĚKOVÉ A INDIVIDUÁLNÍ ZVLÁŠTNOSTI, INDIVIDUALIZACE VE
VÝCHOVĚ A VZDĚLÁVÁNÍ.**

CÍL

Po prostudování této kapitoly budete schopni:

- ✓ Popsat osobnost edukanta.
- ✓ Popsat jednotlivé teorie, které měly vliv na nahlížení osobnosti vychovávaného jedince.
- ✓ Pojmenovat jednotlivé faktory, které mají vliv na osobnost vychovávaného jedince.

KLÍČOVÁ SLOVA

Nativistické teorie; environmentální teorie; výchovný pesimismus; výchovný optimismus; výchovný utopismus; pedagogický realismus; faktory; inteligence; temperament.

DOPORUČENÁ LITERATURA

Caselmann, C. (1964). *Wesensformen des Lehrers. Versuch einer Typenlehre.*

Grecmanová, H., Urbanovská, E., & Holoušová, D. ([1998]). *Obecná pedagogika.* Hanex.

Vorlíček, C. (2000). *Úvod do pedagogiky* (1st ed.). H & H.

Jůva, V. (2001). *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium.* Paido.

Krejčí, V. (1991). *Obecné základy pedagogiky.* Ostravská univerzita.

Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie* (2., aktualiz. vyd). Grada.

Průcha, J. (2015). *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru* (4., aktualizované vydání). Portál.

Průcha, J. (2017). *Moderní pedagogika* (Šesté, aktualizované a doplněné vydání). Portál.

JEDINEC JAKO SUBJEKT EDUKACE

Průběh a výsledek výchovně vzdělávacího procesu jsou ovlivněny:

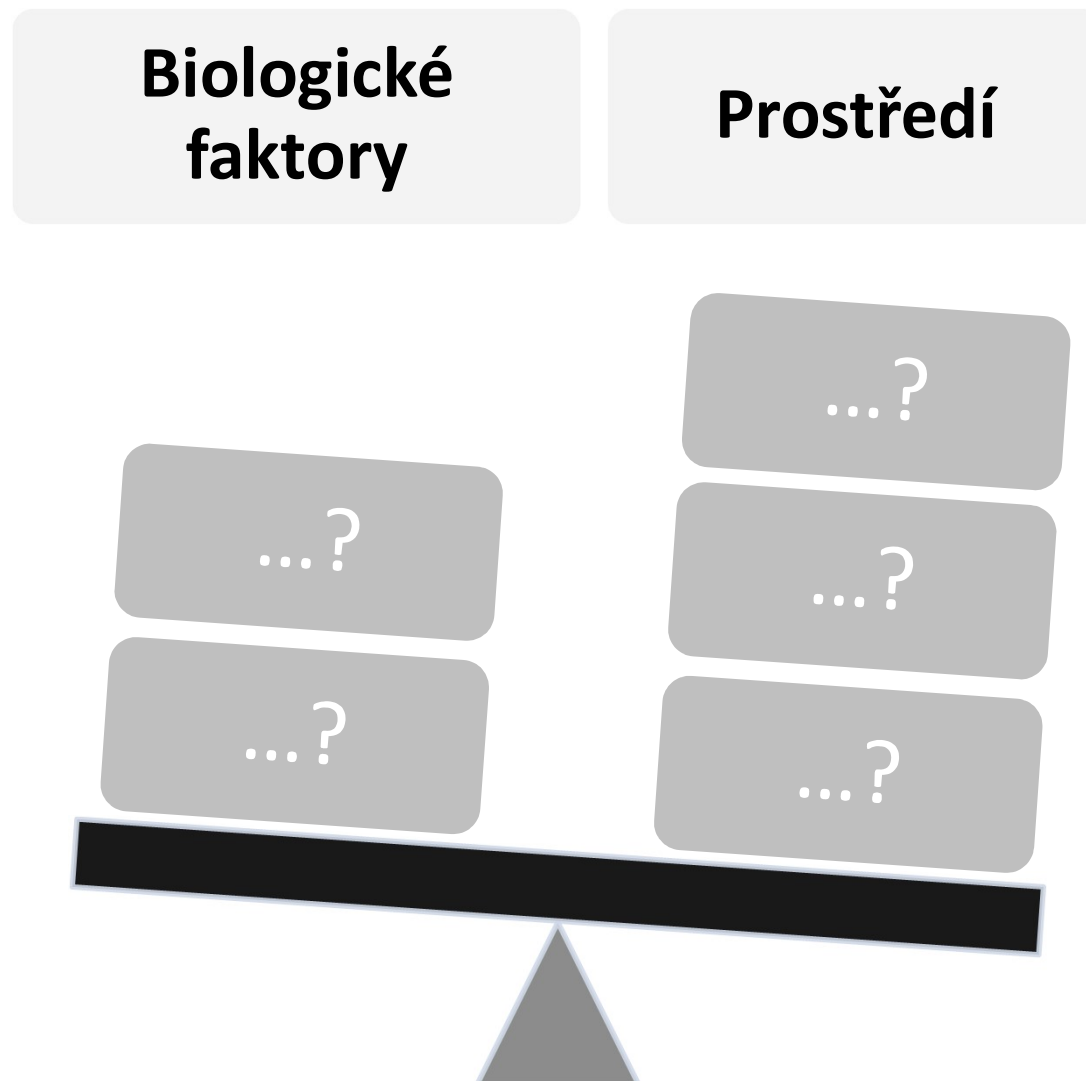
- **osobností vychovávaného jedince a**
- **interakcí mezi vychovatelem a vychovávaným jedincem.**
- **Počátky rozvoje osobnosti jsou spojené s uvědomováním si vlastního *já*.**

JEDINEC JAKO SUBJEKT EDUKACE

- Uvědomování si sebe sama je zároveň spojeno s **negativismem** (období prvního vzdoru).
- V průběhu socializace - budování vlastní identity.
- Na základě interakce s ostatními členy sociální skupiny - **vytváření vlastního sebeobrazu, sebepojetí a sebehodnocení.**
- Pro uvědomování si sebe sama je zároveň důležité i vytváření hodnotové orientace.

(Langmeier, Krejčířová, 2006)

Utváření lidské osobnosti je determinováno:

Teorie determinace utváření lidské osobnosti

V oblasti věd o člověku v rámci vývoje lidské osobnosti zastávali různí autoři odlišné teorie:

- Zastánci tzv. **nativistických teorií** - rozhodující vliv na utváření osobnosti člověka mají vrozené faktory.
- Mezi těmito zastánci můžeme jmenovat například Sigmunda Freuda.

(Langmeier, Krejčířová, 2006)

TEORIE DETERMINACE UTVÁŘENÍ LIDSKÉ OSOBNOSTI

- Zastánci tzv. **environmentálních teorií** - rozhodující vliv na utváření osobnosti člověka mají vnější faktory.
- Jednostranně přeceňují vliv výchovy, podceňují význam dědičnosti.

(Langmeier, Krejčířová, 2006)

Na základě uvedených přístupů vznikly výchovné **názorové přístupy**:

- **Výchovný pesimismus** – je typický pro nativistické teorie, uznává pouze vliv dvou faktorů, a to dědičnost a prostředí. Na výchovu se v tomto pojetí nahlíží skepticky. Tento názor je typický pro pedocentrismus a teorii konvergence.
- **Pedagogický utopismus** – považuje výchovu a vnější sociální vlivy za určující faktory pro utváření osobnosti. Dochází zde k extrémnímu přecenění výchovy a nedocenění jiných faktorů.
- **Pedagogický realismus** - uznává vliv všech faktorů na utváření osobnosti.

(Vorlíček, 2000)

VĚKOVÉ A INDIVIDUÁLNÍ ZVLÁŠTNOSTI, INDIVIDUALIZACE VE VÝCHOVĚ A VZDĚLÁVÁNÍ

Vlastnosti osobnosti edukanta:

- Výkonové (vědomosti, dovednosti)
- Temperamentové
- Aktivačně motivační
- Vlastnosti charakterové

Faktory, které mají vliv na osobnost vychovávaného jedince:

Úroveň motivace (sebehodnocení, potřeby, zájmy), stupeň IQ, tvořivost, styl učení, temperament, emoce, speciální vzdělávací potřeby, věk, pohlaví, rodinné prostředí, etnický původ, jazyková determinace...

ZAMYŠLENÍ

Zamyslete se nad tím, jak následující individuální specifika mohou ovlivnit proces výchovy a vzdělávání. Uvedte konkrétní příklady.

- **Inteligence**
- **Věk**
- **Labilita**
- **Introverze**
- **ADHD**
- **Matematické nadání**
- **...**

KONTROLNÍ OTÁZKY K 5. KAPITOLE

1. Popište jednotlivé výchovné názory na osobnosti vychovávaného jedince.
2. Které faktory mají vliv na formování osobnosti vychovávaného jedince?
3. Zhodnoťte, zda podle vás může škola zásadně vyrovnat rozdíly mezi lidmi?
4. Popište, jaké přínosy a jaká omezení (obtíže) přináší integrace hůře dědičně disponovaných dětí do ZŠ?

6. ROLE PEDAGOGA.

POŽADAVKY NA VÝKON PEDAGOGICKÉ PROFESE.

PROFESNÍ KOMPETENCE. PROFESNÍ DRÁHA PEDAGOGŮ.

ZVLÁŠTNOSTI PEDAGOGICKÉ PROFESE.

CÍL

Po prostudování této kapitoly budete schopni:

- ✓ Popsat osobnost edukátora.
- ✓ Definovat termíny edukátor - pedagog – učitel.
- ✓ Znat kvality pedagoga pro úspěšný výkon pedagogické profese.
- ✓ Pochopit Caselmannovou typologii osobnosti učitele.
- ✓ Vysvětlit kompetence edukátora
- ✓ Popsat zvláštnosti pedagogické profese.

KLÍČOVÁ SLOVA

Učitel; kompetence edukátora; učitelské kvality; schopnosti; Caselmannova typologie učitele.

DOPORUČENÁ LITERATURA

Dytrtová, R., & Krhutová, M. (2009). *Učitel: příprava na profesi*. Grada.

Čáp, J., & Mareš, J. (2007). *Psychologie pro učitele* (Vyd. 2). Portál.

Průcha, J. (2017). *Moderní pedagogika* (Šesté, aktualizované a doplněné vydání). Portál.

Vališová, A., Kasíková, H., & Bureš, M. (2011). *Pedagogika pro učitele* (2., rozš. a aktualiz. vyd). Grada.

Vašutová, J. (2004). *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Paido.

ROLE PEDAGOGA

ZAMYŠLENÍ

Zamyslete se nad rozdílem mezi pojmy

EDUKÁTOR – PEDAGOG – UČITEL – LEKTOR – KOUČ – MENTOR.

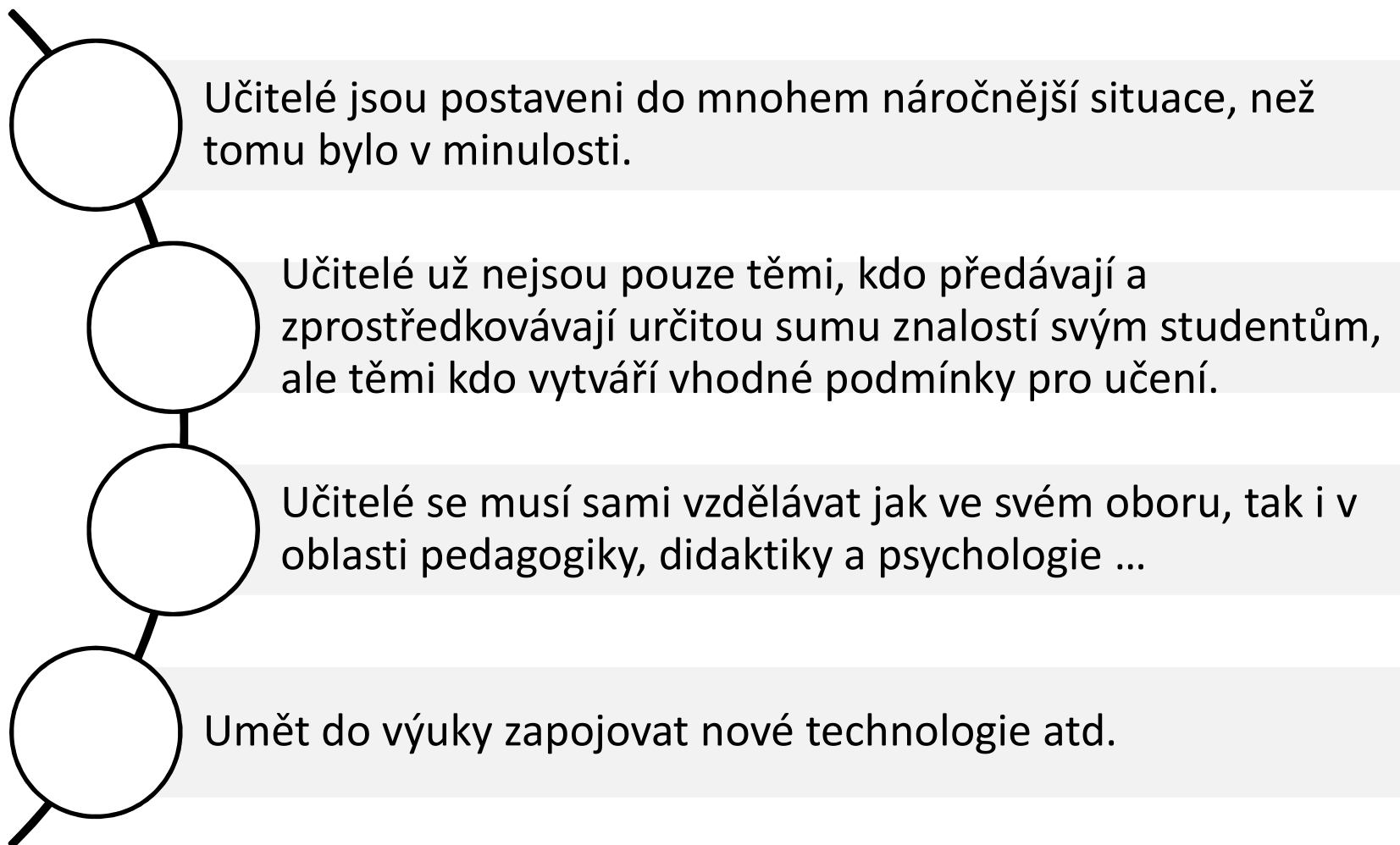
POŽADAVKY NA VÝKON PEDAGOGICKÉ PROFESE, PROFESNÍ KOMPETENCE

Učitelská profese v sobě zahrnuje řadu rolí:

- **plánování a projektování** celku i dílčích činností;
- **vyučovací strategie a metody** zprostředkovávání učiva;
- **třídní management**;
- **hodnocení** učební aktivity žáka, jeho výsledků a celkového pokroku;
- **další profesionální rozvoj** učitele, **reflexe** vlastní práce a sebeutváření.

Rámec profesionálních kompetencí učitele dle Spilkové (2004)

- Měnící se společnost sebou přináší i **nové výzvy pro školu** jako instituci i **pro učitele**:

(OECD, Teachers Matter, 2005)

ÚKOL

Zamyslete se nad jednotlivými kompetencemi edukátora podle Průchy (2017) a vysvětlete je.

- **Kompetence odborně předmětové**
- **Kompetence psychodidaktické**
- **Kompetence komunikativní**
- **Kompetence organizační a řídicí**
- **Kompetence diagnostická a intervenční**
- **Kompetence poradenské a konzultativní**
- **Kompetence reflexe vlastní činnosti**

ZAPAMATUJ SI

ÚKOL

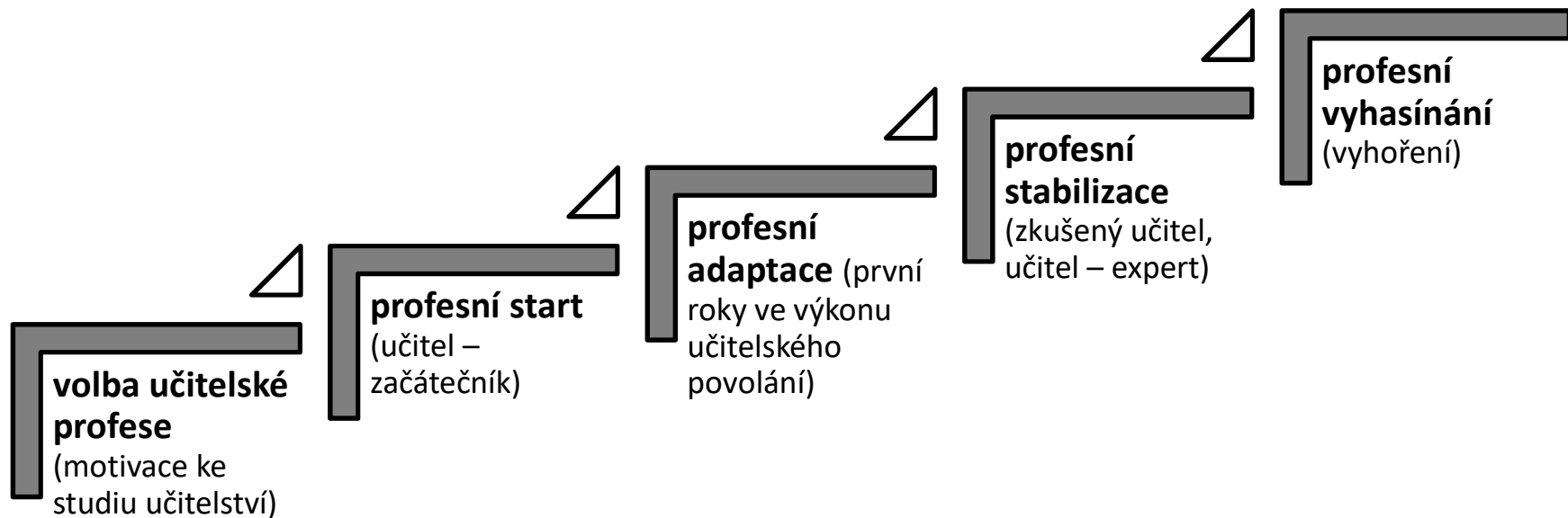

Které z následujících charakteristik sledujete pro výkon edukátora nejvýznamnější. Zakroužkujte.

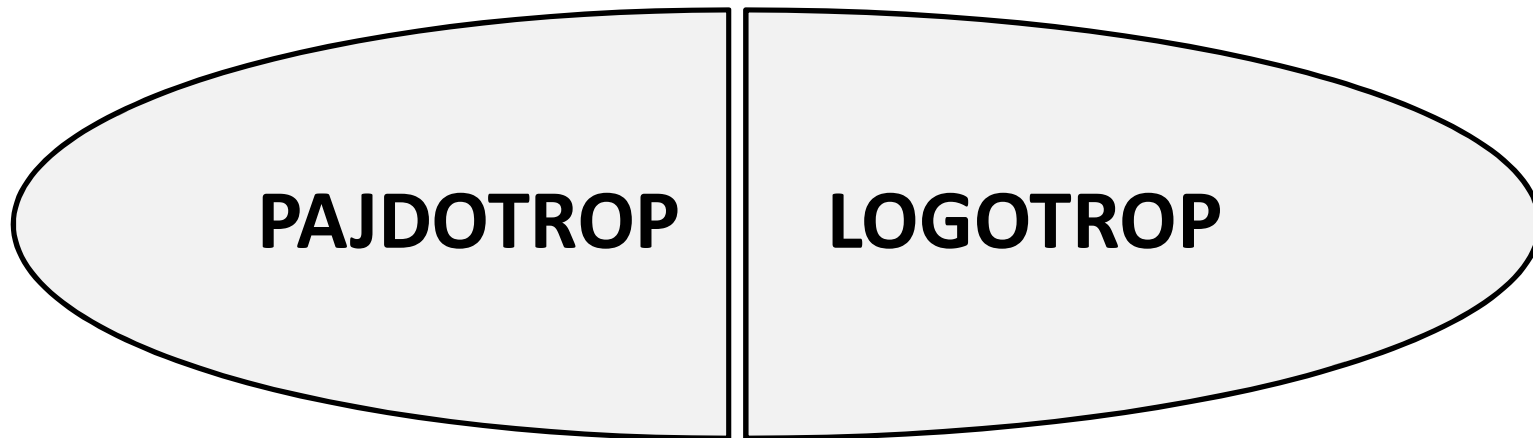
- zájem o učícího se
- širší rozhled
- komunikativní schopnosti
- trpělivost
- spravedlivost a objektivnost
- důslednost
- pedagogické mistrovství
- morální kvality
- zájem o obor
- schopnost udržet kázeň
- profesionalita
- důkladná znalost oboru
- kultura chování
- empatie
- tolerance
- kultura vyjadřování
- zájem o práci učitele
- obecná vzdělanost
- znalost didaktických postupů
- znalost pedagogiky a psychologie
- vnější vzhled
- veřejná aktivita

PROFESNÍ DRÁHA PEDAGOGŮ, ZVLÁŠTNOSTI PEDAGOGICKÉ PROFESE

Průcha (2017) rozlišuje tyto **etapy profesní dráhy**:

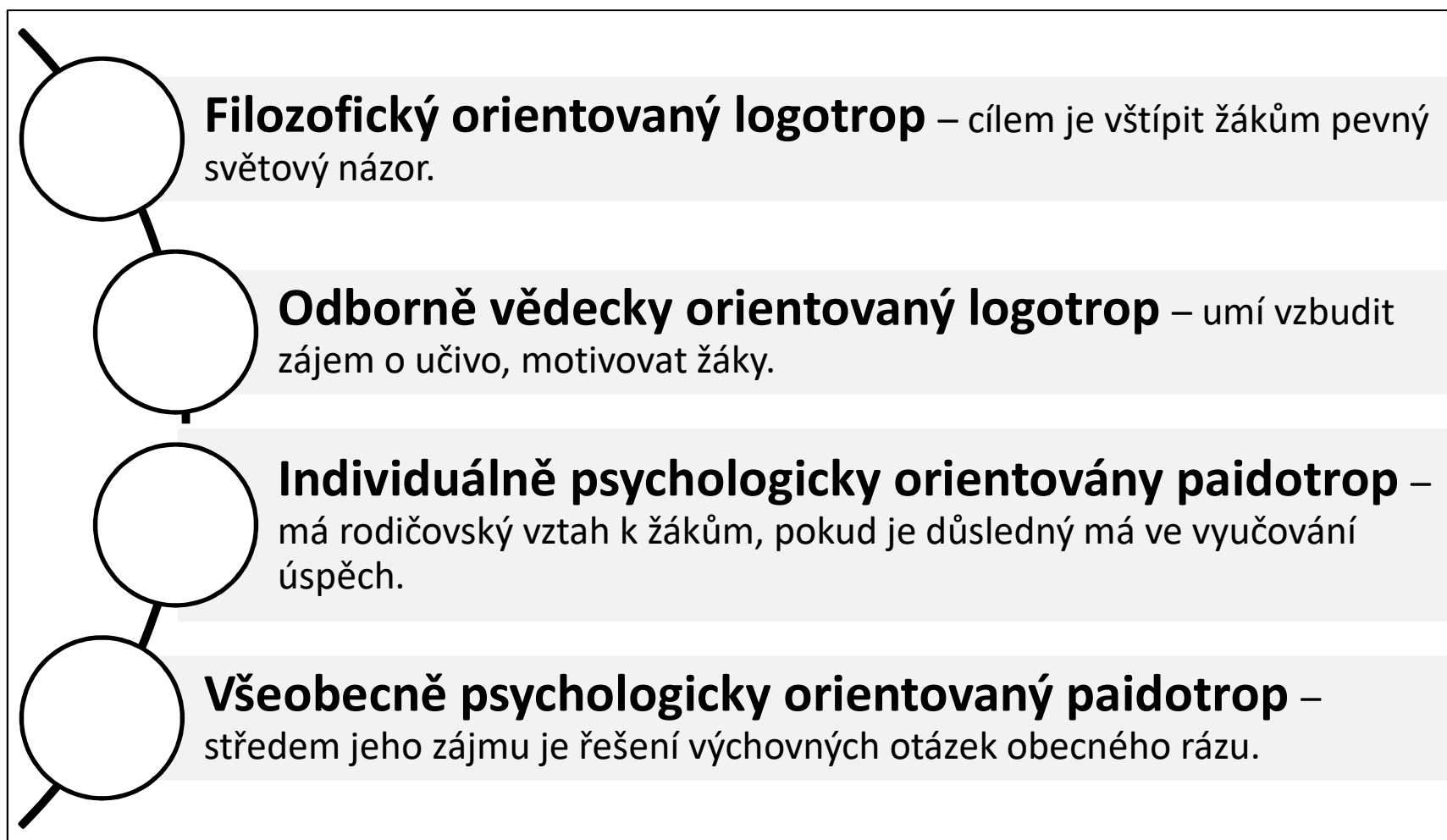

TYPY UČITELŮ – CASELMANN (1964)

- Učitel, který je zaměřen především na žáka, na jeho psychický rozvoj.
- Neupřednostňuje vědomosti, do popředí staví vztah žáka a učitele.
- Učitel, který je zaměřen především na obsah a problematiku vzdělávacího předmětu.
- Zdůrazňuje vědomosti a dovednosti.

Caselmann (1964) dále rozpracoval tyto základní typy na další čtyři podtypy:

Na základě této typologie **Caselmann** stanovuje další typy, které se vyznačují určitým chováním ve třídě:

- **Autoritativní typ** – typické zejména u logotropa, chce všechno řídit až do nejmenších detailů.
- **Sociální typ** – typické zejména pro paidotropa, ponechává větší volnost žákům.

Podle vztahů k žákům můžeme učitele rozdělit do následujících typů (Lewin, 1939 in Čáp, Mareš, 2007):

Autokratický typ	Liberální typ	Demokratický typ
<ul style="list-style-type: none">• Dominantní• Diktátorský• Direktivní• Náročný• Nepřipouští diskuzi• Žádá poslušnost• ...	<ul style="list-style-type: none">• Nezasahující• Vnitřně pasivní• Nejistý• Slabé vedení• Nízké požadavky• Převládá chaos• ...	<ul style="list-style-type: none">• Integrační• Kooperativní• Dostatek kontroly• Pevné výchovné působení• Prostor pro tvořivost i samostatnost• ...

ÚKOL

Představte si sama jako edukátora. Jak byste se dle výše uvedených typologií charakterizoval/a?

KONTROLNÍ OTÁZKY K 6. KAPITOLE

1. Jaké vlastností má autokratický, demokratický a liberální typ učitele?
2. Zhodnoťte, jaké dovednosti a schopností by měl edukátor mít pro úspěšný výkon profese?
3. Pokuste se formulovat úskalí v práci začínajícího učitele.
4. Posud'te, jakým způsobem je možné posílit autoritu učitele?
5. Zhodnoťte, pracovní podmínky učitelů ve škole.

**7. EDUKAČNÍ PROCES, JEHO
CHARAKTERISTIKA A ZÁKONITOSTI.
SYSTÉMOVÉ POJETÍ EDUKAČNÍHO PROCESU.**

CÍL

Po prostudování této kapitoly budete schopni:

- ✓ Popsat edukační proces.
- ✓ Specifikovat jednotlivé etapy edukačního procesu.
- ✓ Vysvětlit systémové pojetí edukačního procesu.

KLÍČOVÁ SLOVA

Edukační proces; výchovně vzdělávací proces; etapy výchovně vzdělávacího procesu; motivace; expozice; fixace; verifikace.

DOPORUČENÁ LITERATURA

Blížkovský, B. (1992). *Systémová pedagogika*. Amosium servis.

Dostál, J., Macháčková, P. (2005). *Systémové pojetí edukačního procesu a možnosti měření jeho efektivnosti*. In Systémové přístupy. VŠE.
http://mict.upol.cz/systemove_pojeti_edukacniho_procesu_a_moznosti_mereni_jeho_efektivnosti.pdf

Kolář, Z. (1996). *Úvod do studia pedagogiky*. PF: UJEP.

Pelikán, J. (1995). *Výchova jako teoretický problém*. Amosium servis.

Průcha, J. (2017). *Moderní pedagogika* (Šesté, aktualizované a doplněné vydání). Portál.

Šmahelová, B., Svobodová, J. (2007). *Kapitoly z obecné pedagogiky*. Pedagogická teorie. MDS.

Vorlíček, Ch. (2000). *Úvod do pedagogiky*.

Pařízek, V. (1994). *Obecná pedagogika*. Pedagogická fakulta UK.

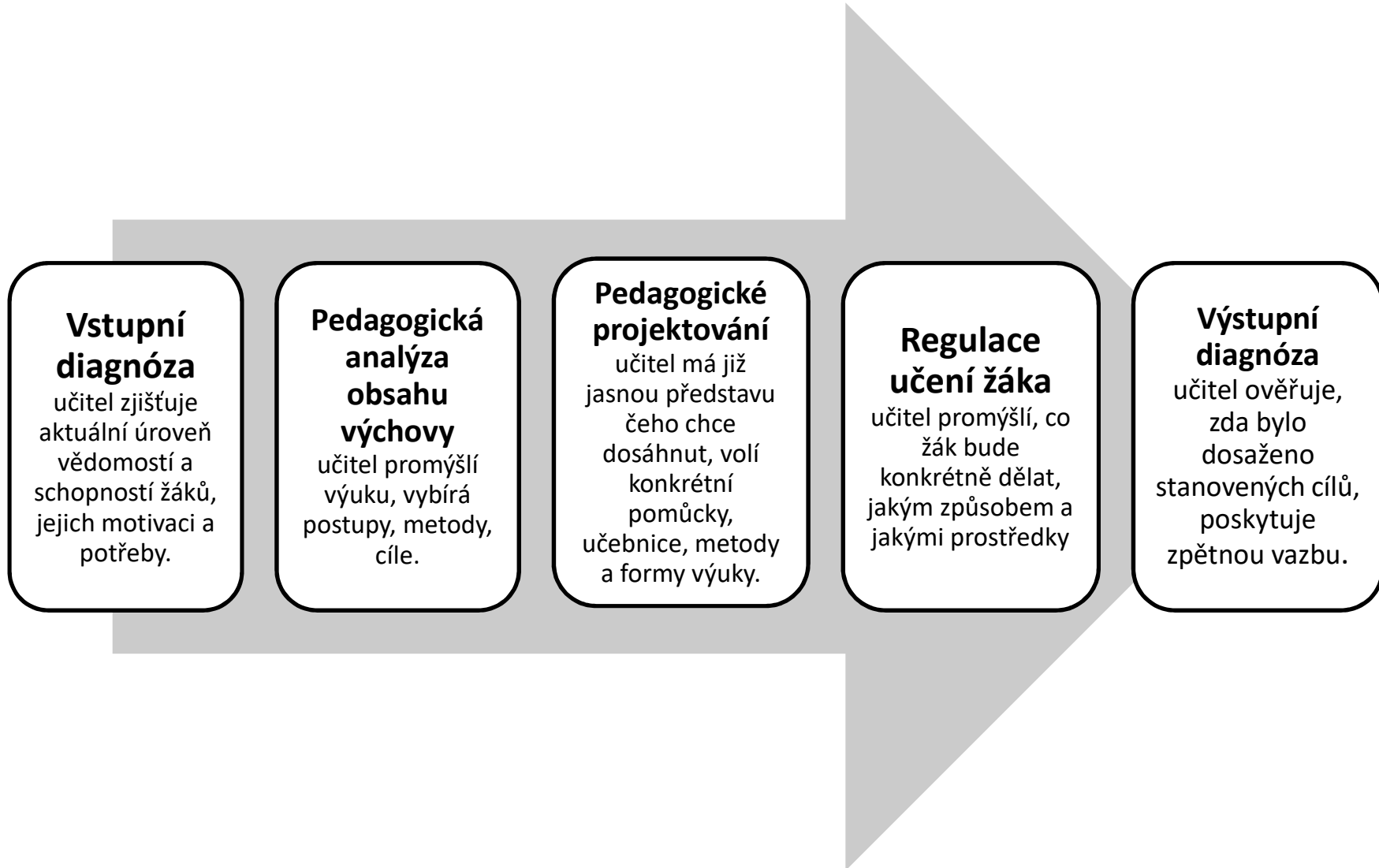
EDUKAČNÍ PROCES

(Průcha, 2017):

- **Edukační (výchovně-vzdělávací)** proces chápeme jako působení, které se odehrává v určitém čase.
- Smyslem edukačního procesu je harmonický rozvoj jedince po všech stránkách.
- Je součástí životního procesu a jeho jednotlivých etap.
- Jakákoliv činnost, jejímž prostřednictvím nějaký subjekt instruuje (vyučuje / vzdělává) nebo nějaký subjekt se učí.
- V edukačním procesu vždy obsaženo učení.

Etapy výchovného procesu

Podle Svobodové a Šmahelové (2007):

Podle Vorlíčka
(2000):

- Počáteční **pedagogická diagnóza**
- Pedagogické **projektování a motivace**
- **Regulace** –seznamování se s učivem, aktivní osvojování, upevňování již naučeného
- Výsledná **diagnóza**

Podle Mojžíška
(1988):

- Motivace
- Fixace (uložení)
- Expozice (vyjádření)
- Verifikace (ověření)

Dle zastánců **konstruktivistické pedagogiky**, lze výchovně vzdělávací proces rozdělit do **třech etap**:

(Grecmanová, Urbanovská, 1998)

ÚKOL

Na základě studia odborné literatury, podrobněji popište výše uvedené fáze.

SYSTÉMOVÉ POJETÍ EDUKAČNÍHO PROCESU

- Skutečnost, že do výchovy vstupuje mnoho činitelů, že se výchova realizuje aktivitou celé řady prvků, nutně vede k **chápání edukace jako systému**.
- Aktivita mnoha činitelů se prolíná, vzájemně podmiňuje, vzájemně ovlivňuje.
- Součástí tohoto systému je i **vychovávaný a vychovatel**, vstupují do něho jako aktivní prvky ve spojení se všemi **dalšími činiteli**.

(Vorlíček, 2000)

ÚKOL

Pokuste se specifikovat, jaké prvky materiální povahy, duchovní povah, a jaké činitele lidské povahy vstupují nebo ovlivňují edukační proces.

Prvky materiální povahy:

- ...

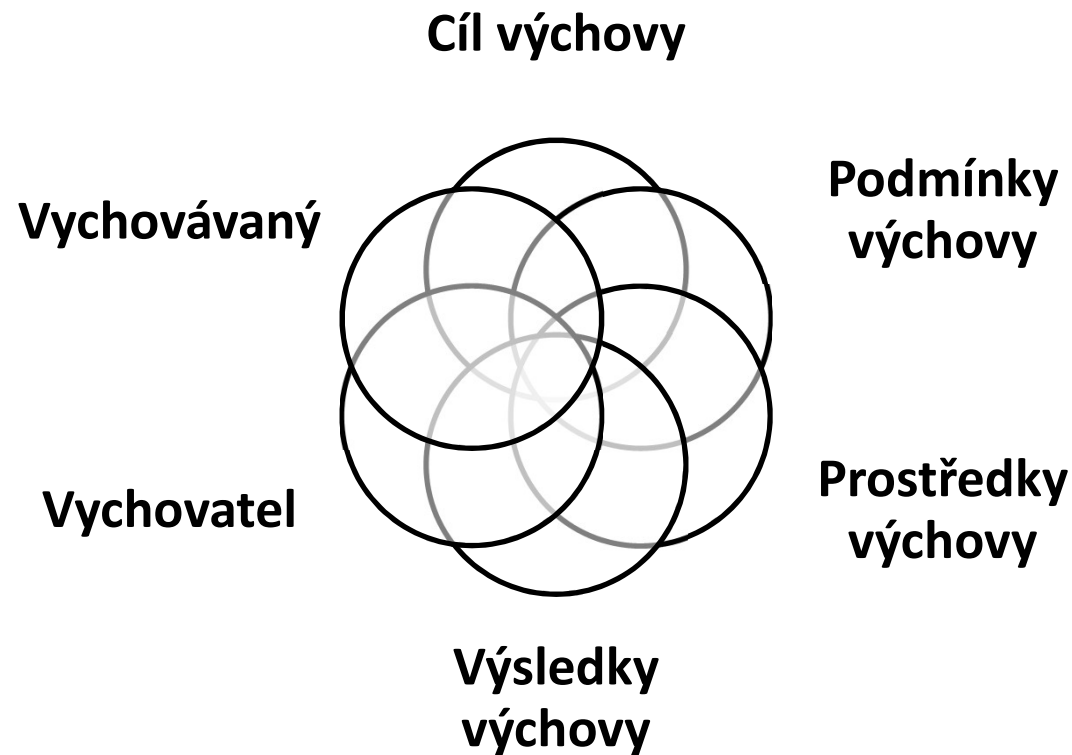
Prvky duchovní povahy:

- ...

Činitele lidské povahy:

- ...

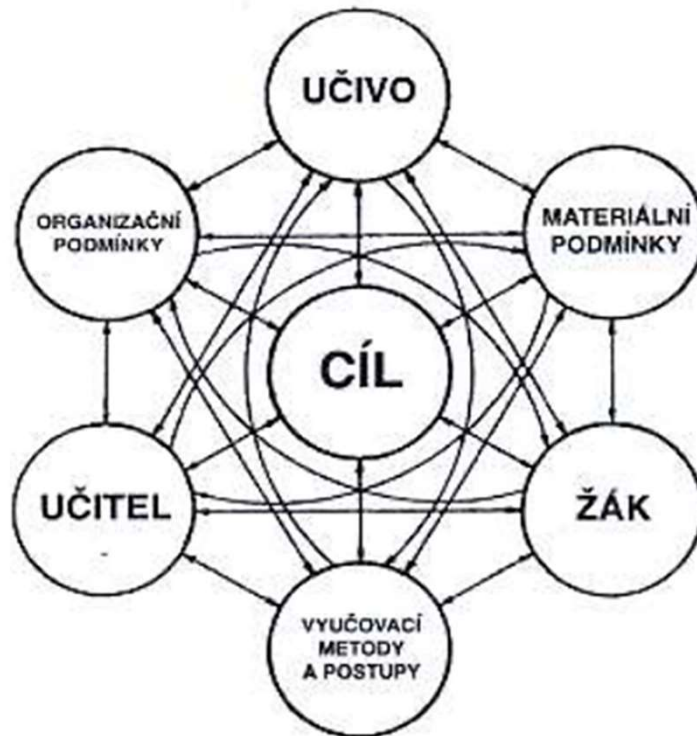
System výchovy chápeme jako **jednotu**, množinu různorodých prvků, které se spojují za účelem záměrného formování osobnosti dítěte, dospívajícího i dospělého:

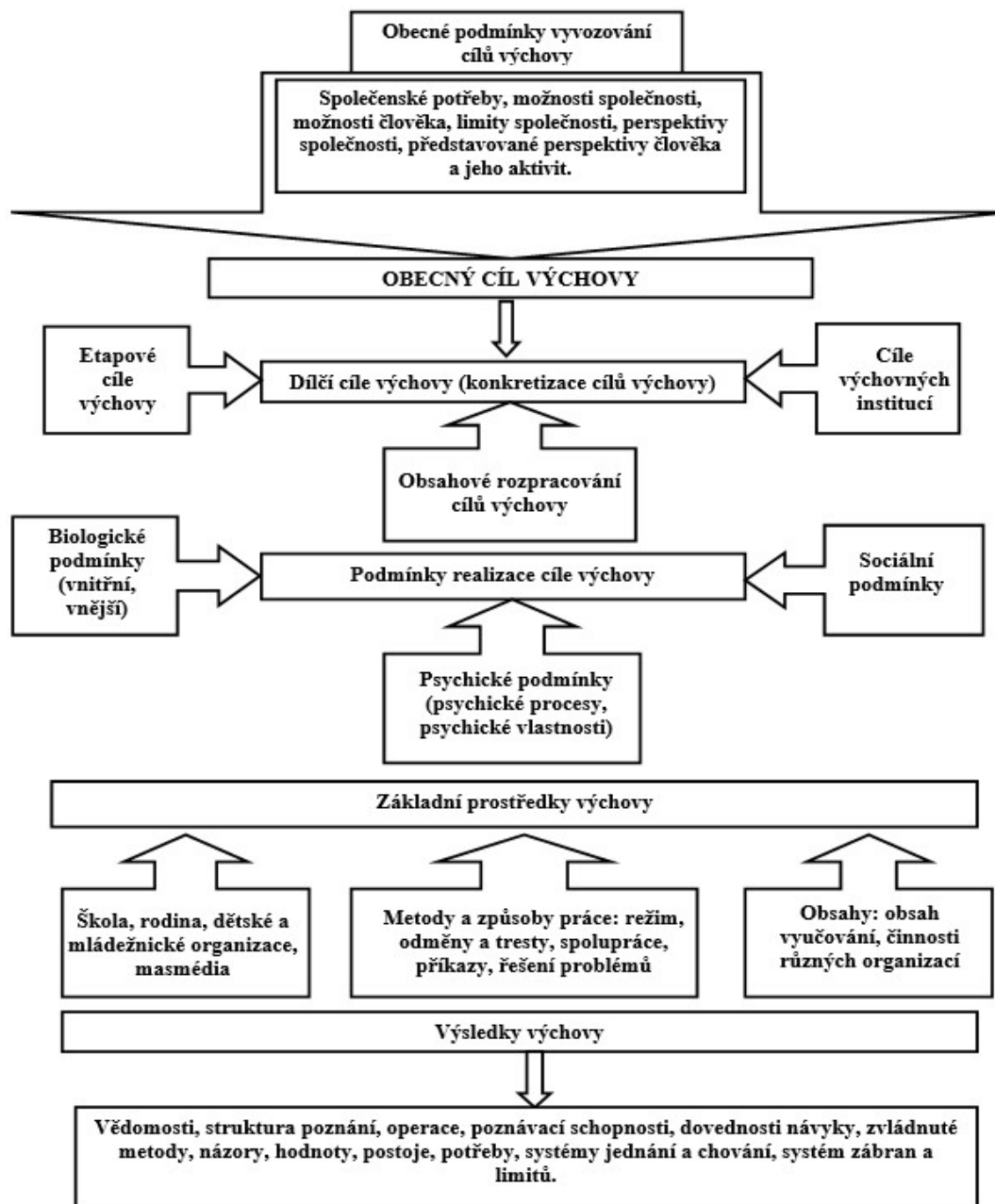
ZAMYŠLENÍ

Prostudujte si následující modely edukačního procesu a zkuste formulovat a vysvětlit vztahy mezi jednotlivými prvky.

(Dostál, Macháčková, 2005)

(Blížkovský, 1992)

KONTROLNÍ OTÁZKY K 7. KAPITOLE

1. Popište blíže konstruktivistický model výuky EUR.
2. Navrhněte vyučovací jednotku dle modelu E-U-R.
3. Jaké typy podmínek musíme v edukačním procesu respektovat?
4. Pokuste se vymezit vztah prostředků výchovy a cílů výchovy.
5. Vysvětlete systémové chápání edukačního procesu.

8. SOUČASNÉ TRENDY A ÚKOLY PEDAGOGIKY. AKTUÁLNÍ PEDAGOGICKÉ PROBLÉMY A OTÁZKY.

CÍL

Po prostudování této kapitoly budete schopni:

- ✓ Reflektovat trendy a úkoly pedagogiky.
- ✓ Popsat aktuální pedagogické problémy a otázky.

KLÍČOVÁ SLOVA

Kurikulární reforma; klíčové kompetence; aktivizační metody; pedagogická prognostika.

DOPORUČENÁ LITERATURA

Spilková, V. (2004). *Současné proměny vzdělávání učitelů*. Paido.

Suchánková, K. (2007). *Profesní standard a jeho role ve zkvalitnění učitelské profese*. In *Orbis scholae*, 2007, r. 1, č. 3, s. 13–25.

Veteška, J., ed. (2012). *Perspektivy učení a vzdělávání v evropském kontextu = Prospects of learning and education in European context*. Univerzita Jana Amose Komenského.

PEDAGOGICKÁ PROGNOSTIKA

Pedagogická prognostika – část pedagogické vědy, která se zabývá vytvářením strategií a modelů budoucího rozvoje vzdělávacích procesů a soustav. (Průcha, Walterová, Mareš, 2013)

ZAMYŠLENÍ Pokuste se predikovat budoucnost výchovně vzdělávacího procesu. Jak konkrétně by podle Vás měly / mohly být inovovány prvky tvořící celek edukačního procesu?

SOUČASNÉ TRENDY A ÚKOLY PEDAGOGIKY

ÚKOL

Zamyslete se nad jednotlivými problémy či úkoly v oblasti pedagogiky a zhodnoťte (označte), zda jsou aktuálně dle Vašeho názoru prioritní.

SOUČASNÉ TRENDY A ÚKOLY PEDAGOGIKY

(zdroj: Anketa učitelského profesního sdružení, 2017; 10 vzdělávacích trendů pro rok 2021, Mašek, 2021)

Snižování počtu žáků ve třídách

- zejména na základních školách
- bude-li potřeba, směřovat ke zřízení další třídy v ročníku
- především v souvislosti s inkluzí a potřebě rozvíjet potenciál všech žáků

Pružně reagovat na situace spojené s populační explozí

- nejdříve základní školy v téměř všech krajích bojovaly s kapacitou základních škol
- nyní se silnější populační ročníky hlásí k přijímacím zkouškám na střední školy a je nedostatek míst
- řešit, jak takovým situacím zabránit

Revize inkluze

- zrušit opatření zhoršující podmínky zejména pro vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením (návrat k osvědčené příloze k RVP ZŠ upravující jejich vzdělávání)
- neomezovat vznik speciálních tříd (vzdělávacích skupin) tam, kde to škola a poradenská zařízení ve spolupráci s rodiči vyhodnotí jako potřebné
- zásadně zvýšit objem finančních prostředků určených na jejich vzdělávání kvalifikovanými odborníky
- plošně vytvářet nabídku profesní přípravy pro žáky ZŠ, kteří nejsou schopni dostát standardním vzdělávacím nárokům.

Omezení nerovných šancí ve vzdělávání

- proporčně omezit kapacitu víceletých gymnázií a zrušit šestiletá nebilingvní gymnázia (jako zcela nesystémový prvek vzdělávací soustavy)
- bránit vytváření výběrových základních škol
- zároveň však vytvářet systém podpory mimořádně nadaných žáků

Postavení soukromých škol

- úprava postavení soukromých škol
- jejich zapojení do vzdělávacího systému
- nastavení nových podmínek pro jejich zřizování a financování

Ochrana postavení školy

- ochrana školy před důsledky nežádoucích sociálních vlivů
- funkční systém řešení sociálně-výchovných problémů (žákovských i problémů s rodiči, např. neplnění výchovných povinností)
- nepřekračovat možnosti a limity školy

Posílení postavení školy

- posílení postavení školy jako instituce garantující vzdělávání všech žáků
- zrušení nebo úprava ustanovení a pravidel omezujících volbu vhodných vzdělávacích nástrojů a prostředků

Změny v postavení ředitele školy

- ředitel školy by měl být nejen nositelem povinností, ale měl by mít k dispozici dostatek nástrojů a prostředků, aby mohl svým organizačně-pedagogickým povinnostem reálně dostát
- výběr ředitele školy a jeho odvolání by měl být odpolitizován

Podpora změn v přípravě vyučujících

- ekonomická podpora vysokým školám pedagogického typu posilujícím ve studijním programu sepětí teorie s praxí (možnost zaměstnávat externisty z řad vyučujících na ZŠ a SŠ apod.)
- navýšení financí VŠ připravujícím studenty pro obory, v nichž je kvalifikovaných vyučujících nedostatek

Podpora profesního růstu vyučujících

- zavést kariérní řád?
- potřeba obnovení funkčnosti Portálu RVP, vytvoření národní databanky vzdělávacích materiálů, podpora autorů, vytváření autorských a lektorských týmů...
- vytvářet podmínky pro vznik oblastních vzdělávacích center
- finanční zajištění (podporu) specializačního studia

Navýšení platů

- navýšit platy **všech** pedagogických pracovníků na 130 % nebo více? průměrné mzdy v ČR
- schváleno pouze pro učitele v roce 2023

Restrukturalizace středního školství

- transformace jeho struktury, aby absolventi škol měli skutečně reálnou možnost dosáhnout stanovených **výstupů** (tzn. odnášeli si ze studií nejen "papír", ale především adekvátní znalosti)
- zavedení dvou úrovní maturitní zkoušky
- návrh na změnu právních ustanovení zavádějících podmínku složení maturitní zkoušky pro výkon některých povolání, resp. pracovních pozic (nahrazení maturity mistrovskou zkouškou apod.)

Změny v pomaturitním a vysokoškolském studiu

- obdoba proměn středoškolského vzdělávání
- transformovat pomaturitní vzdělávání tak, aby studenti měli možnost rozšiřovat své vzdělání, ale současně také reálně mohli dosáhnout stanovených výstupů
- zkvalitnit VOŠ a posílit jejich postavení tak, aby se pro zájemce o pomaturitní studium staly dostatečně atraktivní

Kurikulární reforma

- ukončit všechny dílčí úpravy a doplňky RVP a připravit komplexní revizi kurikula (především výstupů)
- řešit situaci, kdy ŠVP jsou většinou vyučujících vnímány především jako nutné zlo, ovšem ČŠI z nich vychází při své činnosti na jednotlivých školách
- jednoznačně definovat cíle vzdělávání (jsou různé v různých školských dokumentech).

Online vzdělávání zaměřené na personalizaci

- hlouběji se zabývat otázkami online vzdělávání, nad jeho formou i možnostmi využití
- po opětovném pocovidovém přechodu by mohl hybridní režim doplňovat výuku prezenční
- využívat formy online

Využití digitálních technologií, pomůcek a prostředků

- využívat více digitálních technologií
- modernizovat výuku pomocí interaktivních prohlídek s prvky rozšířené a virtuální reality, gamifikace, videí, sdílených úložišť, 5G vzdělávání, M-vzdělávání, vzdělávání přes sociální média....

Nanovýuka

- Zavedení tzv. nanovýuky, přístup, kdy žákům poskytneme menší množství informací v kratším časovém úseku
- učení v menších dávkách prokazatelně zvyšuje u žáků schopnost porozumění a uchování informací a vede ke zvýšení produktivity, udržení pozornosti a předpokladů k učení
- Délka trvání expozice učiva ideálně do 2–5 minut

Synchronní kolaborace a asynchronní učení

- interaktivní prostředí, jak integrovaná do školních vzdělávacích prostředí, tak i ta, která tato prostředí doplňují, by měla být učiteli hojně využívána
- nejde v nich jen o zapojení a interakci žáků, ale též o rozvoj jejich asynchronního, personalizované učení

a další témata...

- povinná předškolní docházka
- státní maturita
- jednotné přijímací zkoušky
- hodnocení výkonů žáků
- akcentování memorování znalostí
- ...

KONTROLNÍ OTÁZKY K 8. KAPITOLE

1. V čem spatřujete hlavní důvody soudobých změn ve vzdělávání učitelů v českém prostředí?
2. Jaké jsou dle Vašeho názoru aktuální otázky pedagogiky?
3. Uveďte stěžejní mediálně diskutované otázky týkající se oblasti výchovy a vzdělávání.
4. Kam se podle Vás bude ubírat výchova a vzdělávání v budoucnu?
5. Jak vnímáte trend celoživotního vzdělávání ve vztahu k cílové skupině dospělých?

POUŽITÉ ZDROJE

Anketa učitelského profesního sdružení, 2017 [online]. [Anketa: Aktuální problémy školství a vzdělávání očima vyučujících | Pedagogicke.info](#)

Brdička, B. (2021). *Od pedagogiky přes andragogiku k heutagogice* [online]. [Spomocník: Od pedagogiky přes andragogiku k heutagogice \(rvp.cz\)](#)

Čáp, J., & Mareš, J. (2007). *Psychologie pro učitele* (Vyd. 2). Portál.

Caselmann, C. (1964). *Wesensformen des Lehrers: Versuch einer Typenlehre* (1st ed.).

Dvořáková, M. (2015). *Základní učebnice pedagogiky*. Grada.

Evropská unie. (2018). *Doporučení Rady ze dne 22. května 2018 o klíčových kompetencích pro celoživotní učení* [online]. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32018H0604(01))

Fitsula, M. (2009). *Pedagog* (3rd Ed.). Kyiv: Academic Press.

Grecmanová, H., Urbanovská, E., & Holoušová, D. (1998). *Obecná pedagogika*. Hanex.

Hladílek, M. (2004). *Úvod do didaktiky*. Vysoká škola J.A. Komenského.

POUŽITÉ ZDROJE

Jůva, V. (1984). *Úvod do pedagogiky* (1st ed.). SNP.

Jůva, V. (1999). *Úvod do pedagogiky* (4. dopl. vyd). Paido.

Krejčí, V. (1991). *Obecné základy pedagogiky*. Ostravská univerzita.

Kučerová, S. (1996). *Člověk - hodnoty - výchova: kapitoly z filosofie výchovy*. vl. n.

Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie* (2., aktualiz. vyd). Grada.

Mašek, J. (2021). *10 vzdělávacích trendů pro rok 2021* [online]. [Odborný článek: 10 vzdělávacích trendů pro rok 2021 \(rvp.cz\)](#)

Memorandum Evropské unie k celoživotnímu učení [online]. [Memorandum Evropské unie k celoživotnímu učení, MŠMT ČR \(msmt.cz\)](#)

Memorandum Evropské unie k celoživotnímu učení [online]. [Memorandum Evropské unie k celoživotnímu učení, MŠMT ČR \(msmt.cz\)](#)

Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání - ISCED [online]. [Metodika - Mezinárodní klasifikace vzdělání ISCED 97 | ČSÚ \(czso.cz\)](#)

Mojžíšek, L. (1988). *Vyučovací metody*. Státní pedagogické nakladatelství.

POUŽITÉ ZDROJE

Murphy, P. (2008). Defining Pedagogy. In K. Hall, P. Murphy and J. Soler (Eds.), *Pedagogy and Practice: Culture and Identities* (pp. 28-39). UK: The Open University and SAGE.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha. (2001). Tauris.

OECD. Teachers Matter. 2005 [online]. [Microsoft Word - OECD Teachers Matter Overview ENGLISH FINAL.doc](#)

Pelikán, J. (1995). *Výchova jako teoretický problém.* Amosium servis.

Průcha, J. (2012). *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání* (3., aktualiz. vyd). Portál.

Průcha, J. (2012). *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání* (3., aktualiz. vyd). Portál.

Průcha, J. (2013). *Moderní pedagogika* (5., aktualiz. a dopl. vyd). Portál.

Průcha, J. (2015). *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru* (4., aktualizované vydání). Portál.

POUŽITÉ ZDROJE

Průcha, J. (2017). *Moderní pedagogika* (Šesté, aktualizované a doplněné vydání). Portál.

Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2013). *Pedagogický slovník* (7., aktualiz. a rozš. vyd). Portál.

Rámcové vzdělávací programy [online]. [Rámcové vzdělávací programy - NPI - Národní pedagogický institut](#)

Rýdl, K. (2003). *Inovace školských systémů*. ISV.

Shah, R. K., & Campus, S. (2021). Conceptualizing and Defining Pedagogy. *IOSR Journal of Research & Method in Education*, 11(1 Ser. II), 06-29.
<https://doi.org/10.9790/7388-1101020629>

Šikulová, R. & Kolář, Z. (2003). *Kapitoly z obecné pedagogiky*. Ústí nad Labem: PF UJEP

Šmahelová, B., Svobodová, J. (2007). *Kapitoly z obecné pedagogiky*. Pedagogická teorie. MDS.

Spilková, V. (2004). *Současné proměny vzdělávání učitelů*. Paido.

POUŽITÉ ZDROJE

Strategie celoživotního učení ČR [online]. [Strategie celoživotního učení ČR, Národní ústav odborného vzdělávání \(nuov.cz\)](https://www.nuov.cz/)

Strategie celoživotního učení ČR. [Strategie celoživotního učení ČR, Národní ústav odborného vzdělávání \(nuov.cz\)](https://www.nuov.cz/)

Strategie vzdělávací politiky 2020 / 2030+ [online].
<https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-2030>

Tomášek, F. (1992). *Pedagogika: úvod do pedagogické praxe pro vychovatele a rodiče*. Nibowaka.

Vorlíček, C. (2000). *Úvod do pedagogiky* (1st ed.). H & H.

Zpráva Mezinárodní komise UNESCO „Vzdělání pro 21. století“ „Učení je skryté bohatství“.

Zpráva Mezinárodní komise UNESCO „Vzdělání pro 21. století“ „Učení je skryté bohatství“.